Anul VI. 15 Noemvrie — 15 Decemvrie, 1912. Nr. 20—22.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIEAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTOR:

Dr. NICOLAE BĂLAN.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STRADA REISSENFELS, 11.

CUPRINSUL:

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1912.

Anul VI. 15 Noemvrie — 15 Decemvrie, 1912. Nr. 20—22.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

PE PĂMÂNT PACE...

De mult timp n'a sosit solia blândă a păcii creștine, pe care ni-o aduce an de an sărbătoarea Nașterii Mântuitorului, într'o lume atât de agitată de temeri și pregătiri de răsboiu, ca în anul acesta. Cântarea îngerească: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace și între oameni bunăvoire» — răsună de astădată ca o dulce armonie cerească în mijlocul unui mare desacord pământesc.

Abià s'au potolit întrucâtva furiile unui crâncen războiu care a săcerat zeci de mii de vieți omenești — și încă nu știm ce jertfe va cere viitorul apropiat. Ce e drept, știrile cele mai proaspete ce ni-le aduc gazetele zilnice sunt mai liniștitoare. Glasurile celor ce cereau până acum cu înverșunare războiul s'au mai domolit. Poate chiar sărbătoarea vestitoare de pace a Nașterii Domnului, peste care au trecut unii și pe care se pregătesc să o prăznuească alții, va fi predispus inimile spre soluții mai pacinice.

Dar chiar dacă interesele diplomației statelor ar fi mai puțin înclinate să asculte solia păcii evangheliei, totuș, melodia îngerească cu acordurile ei vestitoare de pace trezește în milioane de inimi dorința vie după un bun pierdut de odată cu paradisul. «Pe pământ pace» — sunt cuvintele în cari se cuprinde dorința soldaților trimiși să păzească granițele țării și oftatul plin de griji al părinților, soțiilor și copilașilor rămași acasă. Intr'o situație ca cea de azi tot omul e predispus să aprecieze mai temeinic foloasele și binecuvântările păcii.

Dacă ne dăm bine seama, vremuri lipsite de pace, împrejurări externe tulburate au fost și acelea din mijlocul cărora ne

vin cuvintele de pace ale evangheliei. Cunoaştem noi o altă vieaţă care să fi avut atât de puţin parte de pace, ca vieaţa Mântuitorului? Nici chiar «loc în casă» — cum spune evanghelistul (Luca 2, 7) — nu s'a găsit pentru naşterea Mântuitorului în lume, şi cu toate acestea sosirea lui a fost anunţată prin un triumfător imn de pace. Această primă întâmpinare neprietenoasă, dimpreună cu sângeroasele uneltiri ale lui Irod în contra celui nou născut, au fost semne prevestitoare pentru întreaga vieaţă pământească a Mântuitorului. Indată la începutul activităţii sale publice s'au pornit intrigi, agitaţiuni şi turburări în jurul persoanei şi a învăţăturii sale, încât cu dreptul a putut spune: «n'am venit să arunc pace, ci sabie» (Mat. 10, 34) pe pământ. Şi cu toate acestea, chiar din mijlocul acelor agitaţiuni cheamă la sine pe toţi cei osteniţi şi însărcinaţi ca să le dea «*odihnă sufletelor*» lor. De aici înainte vieaţa Mântuitorului a fost expusă la un şir aproape neîntrerupt de uneltiri şi persecuţiuni, cari şi-au ajuns punctul de culminaţiune în săptămâna ultimă, numită «a patimilor». Mai existat-a vre-o săptămână atât de zbuciumată şi lipsită de pace, ca acea săptămână a patimilor? Şi mai existat-a în istorie alt exemplu ca cineva să fi stat cu planurile şi idealele sale atât de izolat şi părăsit ca Mântuitorul în acea săptămână a patimilor? Şi cu toate acestea, chiar din mijlocul acelei săptămâni agitate, — când în Joia patimilor Mântuitorul a sărbat cu ucenicii săi cina cea de taină şi când îi treceà limpede pe dinaintea ochilor săi sufleteşti toată desfăşurarea tragediei apropiate: vinderea de către Iuda, judecata nedreaptă, risipirea ucenicilor, batjocurile, bătăile, chinurile grozave ale cununei de spini şi ale pironirii pe cruce, — le lasă ucenicilor săi drept testament «*pacea sa*», zicându-le: «Pace las vouă, *pacea mea* dau vouă» (Ioan 14, 27). Ce dar problematic se pare a fi acesta, dacă ne gândim la împrejurările între cari a fost hărăzit!

Să ne întrebăm deci: ce fel de pace a fost aceea pe care a lăsat-o Hristos ucenicilor săi şi tuturor celor ce cred într'ânsul?

Un lucru e limpede: pacea lui Hristos nu este una cu moleşirea, nelucrarea şi inerţia. Cel ce astfel înţelege şi practică pacea, acela e străin de Hristos. Dar pacea lui Hristos nu înseamnă nici aceea ca să renunţi, de frică să nu ajungi în conflict cu alţii, la convingerile ce te însufleţesc, la idealul prin care

şi pentru care trăeşti. Nici decum nu! Dacă Cristos astfel ar fi interpretat pacea, atunci El astăzi n'ar fi al nostru şi nici evanghelia n'ar fi moştenirea şi mântuirea noastră. Atunci ar fi ieşit învingători cărturarii, farisei, saduchei şi ceialalţi duşmani ai săi. De frica lor însă Hristos nu s'a retras în pustie, ci a stat în vârtejul vieţii, în mijlocul problemelor şi a agitaţiilor ei de tot felul, printre cari a luptat şi nici dela moarte nu s'a dat îndărăpt, ca să-şi ducă la triumf idealul. Găsim noi, în întreaga istorie, un mai strălucit exemplu de curaj şi eroism moral decât acesta? Şi dacă apostolii şi toţi bărbaţii mari ai creştinătăţii n'ar fi urmat acest exemplu, astăzi n'am aveà pe un sf. Pavel, sf. Atanasie, sf. Ioan Gură de aur şi nici pe unul dintre martirii bisericei. Va îndrăznì cineva să spună că acei mari bărbaţi, cari au luptat şi au trăit prin idealul lor, n'au avut în inimi pacea lui Cristos? Eu cred că martirii au murit împăcaţi chiar şi cu călăii cari i-au torturat şi ucis.

Prin urmare pacea pe care ni-a hărăzit-o Mântuitorul e un bun sufletesc care poate fi păstrat şi în mijlocul turburărilor externe. Ea nu ne vine din singurătatea pustiei, ci ne vine ca un triumf al armoniei sufletului în mijlocul problemelor şi a luptelor mari ale vieţii. O viaţă statornicită pe temelia păcii sufleteşti nu e lipsită de iniţiative, de energie, de fapte ale bărbăţiei şi eroismului moral, ci e una, în care toate cugetele, toate voinţele şi faptele se unesc într'o perfectă armonie, ca acordurile unei frumoase simfonii.

In sufletul fiecărui om există o voinţă încunjurată de un întreg cabinet sau consiliu de înclinări, dorinţe şi pofte, dar există şi un întreg sistem de puteri cari trebuesc stăpânite şi călăuzite de acea voinţă. Dacă puterile sufletului tău, create pentru a produce lucruri bune şi nobile, sunt conduse de voinţa ta spre fapte josnice şi rele; dacă duci o vieaţă desfrânată şi trăeşti în sclăvia patimilor urîte: atunci nu poţi aveà pace în împărăţia sufletului tău. Intre voinţa şi puterile tale există o luptă şi o disarmonie ca şi între o harfă şi mâna celui ce-i maltratează coardele gingaşe ale ei. Acele coarde ascund multe armonii frumoase, dar degetele barbare cari le maltratează nu le pot scoate. Intocmai aşa şi în puterile sufletului nostru zac ascunse multe însuşiri frumoase şi fapte nobile, dar dacă voinţa le asupreşte şi conduce

rău, ele nu pot ieşi la lumină şi protestează împotriva nedreptăţii ce li-se face. Pacea lui Hristos e departe de un astfel de suflet. Prin urmare această pace binefăcătoare înseamnă, că în sufletul celui ce o are nu există conflicte şi disarmonii, nu există contradicţii cu firea şi menirea sufletului omenesc. Vrei să ai această pace — atunci nu te abate dela ţinta vieţii, ci te călăuzeşte de ea, cum corăbierii se orientează după compasul care le arată calea. Se va face întunerec în jurul tău, se vor ridicà nori negri şi furtuni — tu rămâi credincios compasului vieţii tale, dacă vreai să-ţi păstrezi pacea şi să nu greşeşti calea.

Vieaţa de astăzi e plină de probleme şi îndatoriri. O muncă febrilă se desfăşoară în jurul nostru pe toate terenele. Mişcare, vieaţă, activitate — aceasta e signatura timpului nostru. Trebue să mulţumim lui Dumnezeu că ni-a aşezat într'o lume plină de mişcare şi activitate. Timpul nostru e un timp bun, plin de puteri creatoare, un timp profetic. Fericit bărbatul care înţelegând semnele timpului, îşi ia partea sa de muncă pentru pregătirea unui viitor mai bun.

In altceva constă răul timpului nostru, nu în energia şi activitatea ce o desfăşoară, anume în aceea, că vieaţa de astăzi, cu toate frământările ei, se pierde în fărâme, e supusă nestatornicelor impresii ale clipei trecătoare, căci îi lipseşte călăuza unor principii izvorîte dintr'un ideal. Noi trăim repede, dar nu prea ştim pentru ce. Mergem cu iuţeală înainte, dar nu cunoaştem ţinta spre care alergăm. O vieaţă absorbită de interese mărunte şi disconcentrată din lipsa unui ideal care s'o închiege — aceasta e vieaţa veacului nostru. Această vieaţă e în contrast cu pacea lui Hristos. De aceea, timpul nostru, pe lângă toate binefacerile culturii ce o are, se pare a fi uitat darul scump al păcii. Căci pacea lui Hristos înseamnă o vieaţă activă, dar o activitate armonizată prin consecvenţa logică a unor principii cari, ca razele soarelui, se coboară dela înălţimea unui ideal. Toate mişcările unei asemenea vieţi sunt inspirate de acelaş duh, de aceeaş caldă însufleţire pentru o ţintă sublimă. Idealul e scânteia divină care încălzeşte şi puterea magică care echilibrează sufletele ce-şi păstrează pacea netulburată în mijlocul celor mai agitate valuri ale vieţii. Apostolul Pavel ne învaţă că pacea vine *«prin credinţă»* (Rom. 15, 13), adecă prin devotamentul pentru ideal, prin loia-

litatea față de o putere care armonizează totul, prin supunerea față de puterea supremă: voința lui Dumnezeu.

Idealul nostru a apărut deodată cu naşterea lui Hristos. Magii dela Răsărit au ajuns la țintă, fiindcă s'au ținut de steaua Lui. Ce vom face noi? Vom primì cu credință înoită acel sfânt ideal, căci devotamentul față de el ne asigură pacea şi în mijlocul turburărilor externe. Nu ştim ce ascunde viitorul, dar aceasta una o ştim cu siguranță: că dedicându-ne problemelor vieții călăuziți de acel ideal şi lucrând să-l coborîm în mijlocul realității vieții noastre, vom răzbì printre toate strâmtorările și năcazurile din afară. Vie pace ori război între popoare, noi ne vom păstrà conştiința şi voința de a trăì ca ceeace suntem în această casă alui Dumnezeu locuită de multe neamuri, şi chiar dacă ar fi să ne ajungă înfrângeri externe, din mijlocul lor încă ne vom afirmà această voință și ne vom păstrà nădejdea triumfului.

Naşterea lui Hristos să ne fie de folos!

Dr. Nicolae Bălan.

CUM S'AR PUTEA FACE CU BUN EFECT EDUCAȚIA RELIGIOASĂ MORALĂ A CREDINCIOȘILOR NOȘTRI.[1]

Intrebarea pusă astfel de P. Ven. Consistor ne cere un răspuns, pe care ne este peste putință să-l dăm complet. Problema educației religioase morale a unui popor e atât de cuprinzătoare, tărîmul ei e atât de vast, încât nu se poate cuprinde în cadrul unei lucrări de câteva pagini, în toată complexitatea ei. De aceea expunerile mele nu pot alcătuì o lucrare sistematică, lămuritoare din toate punctele de vedere și pentru motivul că mă simt prea puțin tare să dau deslegarea desăvârșită. Totuș voiu spune, ce pot să spun într'o chestiune care formează obiectul preocupărilor noastre zilnice, ca preoți, povățuitori și îngrijitori ai vieții, mai ales religioase-morale a poporului încredințat păstoririi noastre.

Mai întâi țin să semnalez direcția nouă spre care se îndreaptă acum biserica noastră. Imi place să văd în ținta urmărită de P. V. Consistor prin această temă, dată tuturor conferențelor noastre, nu numai o îndrumare spre o muncă mai sistema-

[1] Partea primă a conferenței expusă în conferența preoțească a tractului Mediaș din acest an.

tică şi unitară a acestor conferenţe, — prea lăsate până acuma de capul lor, — ci şi năzuinţa de a îndrumà preocupările vieţii noastre bisericeşti spre tărâmul lor cel adevărat.

In adevăr biserica noastră conducătoare până acum a dat toată atenţiunea altor probleme decât acelora cari formează obiectul de căpetenie şi propriu al bisericii. Din ceasul în care şi-a recâştigat dreptul la o vieaţă proprie, independentă şi autonomă prin stăruinţele neînfrânte şi prin munca uriaşă a nemuritorului Şaguna, conducătorii noştri bisericeşti la început au fost absorbiţi de *problemele de organizare.* Au urmat apoi în mod firesc *problemele de administrare,* cari au angajat toate forţele şi au copleşit toate spiritele în aşa măsură încât am ajuns să dăm şi celor mai esenţiale chestiuni spirituale un caracter administrativ. Iară în timpul din urmă, împinşi de nevoile înteţitoare ale zilelor năcăjite pe cari le trăim, am ridicat pe primul plan *problemele financiare.* Absorbite de aceste probleme, conducerea bisericească ca şi corporaţiile noastre bisericeşti, au lăsat în părăgenire pe cea mai de căpetenie, *problema religioasă,* grija vieţii sufleteşti, educaţia religioasă morală, creştinească şi culturală a credincioşilor. Ori această grijă s'a lăsat în sama preoţilor satelor după întâmplare, fără o orânduire sistematică, fără un plan chibzuit şi în urmare fără a se puteà înfiripà o lucrare unitară în această direcţie. Credem acum că mulţimea părerilor, sulevate în toate conferenţele, vor da cel mai preţios material, pe care sprijinindu-se cei chemaţi, să poată chibzuì îndrumarea cea mai nimerită, cu care vieaţa noastră să treacă în o nouă fază, aceea a problemelor spirituale-morale.

Incălziţi de îndemnul de a fi dat tot noi preoţii satelor primele elemente şi în direcţia aceasta, rog. On. Conferenţă să urmărească cu bunăvoinţă expunerile mele, ca la urmă împreună să putem statorì modul şi mijloacele cele mai bune, pe cari trebue să le cuprindă răspunsul nostru la întrebarea P. Ven. Consistor.

Cadrele actualei noastre organizaţii bisericeşti, ţinând seamă de toate împrejurările între cari trăim, sunt satisfăcătoare pentruca înlăuntrul lor să înfiripăm o vieaţă creştinească şi naţională conştientă. Formele sunt depline, numai trebue să turnăm în ele duh de vieaţă dătător cât mai fără amânare, ca nu cumva formalismul prin nepăsarea noastră să ne amorţească cu totul bi-

serica ca odinioară pe cea a Testamentului vechiu. Ne lipseşte doară o orânduire a vieţii familiare pe baze mai solide, pe temeiul principiilor evangheliei creştine, pentruca vlăstarele tinere *de aici* să plece cu o sănătoasă merinde sufletească pentru vieaţă. Observată de aproape casa ţăranului nostru, nu-ţi trebue o iscusinţă deosebită ca să constaţi că grija părinţilor se mărgineşte doară la silinţa de a da hrana trupului şi îmbrăcămintea de lipsă copiilor, iară de anumite norme de educaţie religioasă aproape nu poate fi vorba, în afară de învăţarea mecanică a unor rugăciuni, uneori cu greşeli şi acestea. O stare mai prielnică nu este nici în familia intelectualului, care însă mai are grija de a da şcoală cât mai multă copilului său. Această şcoală însă, străină fiind de cele mai multeori lucrează distrugător asupra simţului religios înăscut şi mai arareori şi moştenit. Ţinta de căpetenie a îngrijirii noastre pastorale în viitor, va trebuì să fie familia îndeosebi.

Ajuns la vârsta de 6 ani copilul trece sub îngrijirea *şcoalei confesionale*, acolo unde este, ori sub acea de catehizare. Cea dintâi şi aşa cum o putem aveà, ar puteà îndeplinì o însemnată lucrare de educaţie, dacă noţiunea *caracter religios-moral* nu ar fluturà numai pe buze, ci ar fi o ţintă conştient urmărită, dacă această şcoală nu s'ar mărginì numai la bruma de instrucţie pe care o poate da. Chiar sub raportul instrucţiunei studiul religiunii e tot mai îmbulzit, încât nu arareori atributul confesional pare o ironie, dacă mai adăugăm ţinuta unor învăţători ai noştri faţă cu chestiunile religioase şi bisericeşti. Asemenea *şcoala de repetiţie* e suficient organizată, dar mi-se pare numai pe hârtie, cu excepţii rare.

Vieaţa tineretului nostru ar fi bine orânduită prin regulamentul adoptat de tractul nostru de vre-o trei ani, care puţin s'ar deosebì de acela dat publicităţii de tractul Sibiiului şi de acelea cari mai sunt şi aiurea, numai cât răul e, că dispoziţiile lui nu se traduc, ori nu ni-se pot traduce în vieaţă.

Bărbaţii cari au capacitatea morală sunt membrii ai corporaţiilor noastre bisericeşti în temeiul organizaţiei noastre; şi mai adăugând numărul *reuniunilor de femei*, care sporeşte mereu, avem toate formele în cari trebue să vărsăm numai vieaţa adevărată. Şi aceasta este o vieaţă religioasă morală luminată şi conştientă

Vieaţa religioasă morală e fructul învăţăturei de credinţă şi de morală, a cultului şi a conducerii şi disciplinei pastorale. Dacă azi ne tânguim asupra stărilor noastre, vinovăţia e a trecutului maşter, care n'a îngăduit desvoltarea firească acestor factori hotărîtori şi a stingherit influenţa lor binefăcătoare asupra vieţii neamului nostru. Intâiele alcătuiri de vieaţă ordonată sub cârmuirea romană pe aceste plaiuri ale începutului nostru, au fost risipite curând de năvălirea năprasnică a oardelor barbare. Dacă acestea au trecut fără urme mai însemnate, a rămas dominaţiunea slavilor în biserică şi asupra vieţii publice până târziu. Limba lor neînţeleasă, liturgia şi întreg cultul săvârşit în acea limbă, desigur cu alte tendinţe decât a ajutà formarea unei conştiinţe religioase; influinţele bogomilismului atât de roditoare în superstiţii, la cari se alătură amestecul influinţei greceşti, apoi subjugarea politică cu toate urmările ei, continua ispitire a papismului, care s'a schimbat uneori cu tendinţele de acaparare a calvinismului, pentruca în sfârşit papistaşismul să izbutească a ne rupe în două şi apoi necurmat să sape tot mai adâncă prăpastia dintre fraţii sfăşiaţi, ca să ni se pară a nu mai puteà ajunge la o reculegere, cum atât de dureros se adevereşte în aceste zile de mare primejdie pentru biserica unită: toate aceste asupriri spirituale ori materiale, au împiedecat cu desăvârşire, ori au zădărnicit înrîurirea acelor factori, cari puteau ajutà formarea unei vieţi religioase conştiente. Puţinele foculare de cultură, mănăstirile după vremuri, nu şi-au putut revărsà binefacerile în măsura cuvenită, pentrucă ne-au lipsit purtătorii căldurei şi luminei, preoţii, ei înşişi foarte smeriţi în ale culturei, credinţei şi moralei.

Aşa s'a format vieaţa sufletească a neamului nostru pe dibuite, pe apucate şi mai mult în ascunzişuri. Totuş am răsbit prin firea noastră, dar am rămas cu multe rane sângerânde, cari îşi aşteaptă încă balsamul vindecării.

Nu mă voiu oprì să zugrăvesc tabloul posomorît al stărilor noastre religioase morale de azi, cari mai sunt determinate şi de alţi factori, cari şi-au exercitat şi îşi exercită influenţa neprielnică, cum sunt: cultura înapoiată, stările materiale neajutorate, duhul vremii atât de distrugător ş. a. m., căci nu încape în cadrul îngust al acestor expuneri. Nici nu se cere o analiză subtilă, ca cineva să constate că vieaţa poporului nostru nu e o vieaţă de

creştin luminat şi bun. Indeplinirea datoriilor nu prea se face din o convingere creştinească; prea puţin se cumpănesc motivele cari determină şi conduc acţiunile noastre, şi cu atât mai puţin judecăm valoarea morală a acestor motive. In urmare rari oameni sunt cei ce păstrează armonia între lucrul lor şi răsplata cuvenită, fără a râvnì la mai mult, şi când se îmbie prisosul, nu se găseşte cine să-l hotărască pentru uşurarea sorţii deaproapelui nevoiaş, pentru susţinerea aşezămintelor de caritate, fără de cari nu este creştinism adevărat. Nu este un patrimoniu al nostru silinţa stăruitoare de a preface această lume rea în o lume bună, căutând din îndemn propriu, prin bunăvoinţă şi stăpânire de sine, a netezì calea vecinului, înlăturându-i piedecile şi abuzurile, cari îi îngreunează vieaţa şi făcându-i-o mai plăcută. La o atare vieţuire bună ne ridică numai creştinismul înţeles şi practicat.

Voiu urmà deci să arăt ce trebue să facem, ce *putem* face pentru a regenerà o vieaţă lâncezită, pentru a înviorà religiozitatea, ce nu ne lipseşte, dar care e prea puţin lucrătoare, spre a o preface în religiozitate vie, rodnică în fapte creştineşti.

Inălţarea şi întărirea vieţii poporului nostru nu se poate face decât *în biserica românească* şi anume nu prin mijloace externe. Progresul civilizatoric cât îl putem realizà pe terenul cultural, prin întocmiri economice, ori prin organizaţii politice, îi pot aduce înlesniri din afară, dar fără o renaştere în sens religios moral pe temeiul principiilor şi adevărului evanghelic nu e cu putinţă o prefacere, o înviorare durabilă.

In acest scop trebue să pornim o vie *propagandă religioasă* menită a reface sufletele amorţite. Pentru o bună izbândă trebuesc îndrumaţi în sens creştinesc toţi factorii ce pot aveà o înrîurire şi trebuesc angajate şi îndrumate spre acelaş scop toate energiile capabile de o muncă folositoare. Mai întâi vom da avânt factorilor principali, cari n'au putut lucrà în trecut şi apoi le vom adauge îndrumarea creştinească a factorilor hărăziţi de vremile noauă.

De ce n'a avut parte poporul nostru în trecut, să-i dăm măcar acum. Să-i înfăţişem şi propoveduim intensiv şi lămurit învăţătura de credinţă creştinească în toată plenitudinea ei mântuitoare. Numai pe o credinţă creştinească luminată se poate clădì cu adevărat o vieaţă morală sănătoasă şi trainică, căci credinţa e pânea

de toate zilele a vieţii sufleteşti. Puterea de prefacere a credinţei ni se înfăţişează în deplină splendoare în schimbarea pe care a adus-o în întreagă lumea creştinismul. Ca şi atunci, celui ce se va pătrunde de puterea credinţei nu-i va fi greu de îndeplinit nici o poruncă a legii. Când va şti omul să asculte mai mult pe Dumnezeu decât pe oameni, atunci s'a învins pe sine. Credinţa creştinească trebue să devină o realitate vie şi lucrătoare şi atunci e peste putinţă să nu fie respectate şi preceptele ei morale. Bine înţeles alături de propoveduirea credinţei trebue să meargă *răspândirea largă, continuă şi sistematică a principiilor morale.*

Pentruca poporul nostru românesc să ştie şi să creadă şi conform acestora să-şi întocmească apoi vieaţa, trebue să i se vestească. Mântuitorul a zis: «Eu sunt viţa voi mlădiţele, cela ce rămâne întru mine şi eu întru el, acesta aduce roadă multă, că fără de mine nu puteţi face nimic» (Ioan 15, 5). Cuvinte adânci ce îşi au tâlcul lor şi pentru credincioşi, dar mai mult pentru păstori. Să o recunoaştem că noi înşine nu suntem îndeajuns pregătiţi pentru misiunea apostolică. Inaintaşii noştri şi urmaşii lor uneori până în zilele noastre, în lipsa unei temeinice culturi religioase, în loc să fie vestitorii credinţei luminate, hrăneau ei înşişi superstiţiile, pe cari nu le puteau, ori nu voiau a le răsfrânge luminând pe oameni (Păscălierii). Peste tot ori câtă veneraţiune păstrăm preotului ideal al vremilor trecute, totuş trebue să o spunem că nu puteà fi vorbă de o activitate pe teren religios, de o muncă conştientă şi intensivă pe câtă vreme preoţimea a fost atât de smerită încât nu puteà să-şi deà seamă de rostul său sacramental şi nici cultural, mărginindu-se la îndeplinirea mehanică a unor slujbe reclamate de credincioşi. Nu-i vorbă, învinuirea ni se poate aduce şi azi. Tocmai de aceea noi cei ce suntem împărţiţi deja la lucru în via Domnului, vom cercà toate căile şi mijloacele pentru a ne agonisì ştiinţa şi a ne câştigà iscusinţa trebuitoare la lucrul nostru. Iar pentru cei ce vin de acum, în vremea pregătirii lor trebue să li se creeze o atmosferă mai creştinească, în care să petreacă şi pe care să o răspândească la vreme. Noi nu putem fi numai vestitorii împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ, pe care o cerem mereu să vie şi aici, ci trebue să facem pe fiecare să cunoască şi să se pătrundă de întocmirea economiei dumnezeeşti şi astfel să

trezim în tot omul râvna sfântă de a conlucrà însuşi la îndeplinirea planului dumnezeesc.

Aici, pe lângă pregătirea noastră nu numai teoretică ci şi practică de apostoli ai Domnului, ne mai trebue un sprijin pe care să ne putem răzimà, un mijloc pe care să-l putem folosì. Şi acesta e răspândirea cărţilor religioase. In primul rând e o necesitate ardentă *editarea Bibliei pentru popor*, pe care în schimbul unui preţ scăzut, să o putem face obiectul nelipsit al fiecărei case de creştin. Nu înţeleg aici o ediţie completă şi nici chiar deodată, ci numai părţi alese şi acestea însoţite de note lămuritoare, ca nu cumva voind să facem un bine să sămânăm o primejdie, lăsând pe cel nepriceput să judece însuşi lucruri pe cari nu le pricepe. Aşa socotesc d. e. editarea celor 4 evanghelişti cumulativ, ca bunăoară în «Isus Christos» de Dr. P. Barbu, Caransebeş 1902. Apoi părţi alese din istoria Testamentului vechiu şi numai mai târziu epistolele apostolice.

Trebue îngrijită o *literatură poporală religioasă*, menită a izgonì literatura apocrifă, rod al influenţelor bogomilice, caracteristică prin expunerile fantastice miraculoase, cari prind acolo unde binefacerile culturei solide n'au străbătut. Ceeace a făcut ca această literatură cu «Epistolia», «Călătoria Maicei Domnului», «Visul M. Precistii» să pătrundă în straturile largi ale poporului a fost scrisul lor în graiu şi spirit poporal, condiţii de căpetenie pentru a izbutì. Socotesc că cea dintâiu carte de acest fel ar trebuì să fie *Călindarul bisericesc pentru popor*, anume întocmit ca să servească propaganda religioasă, ştiut fiind că e cartea cea mai căutată în fiecare an şi cea mai răspândită. Cred că un «Călindar religios» ar precumpănì însemnătatea unui «Călindar naţional» ori «al plugarului». La acestea s'ar adauge *o carte de rugăciuni*, alcătuită după priceperea poporului şi potrivită după slujba sf. liturghii, apoi *răspândirea icoanelor sfinte*, lucrate după ritul şi spiritul bisericei ortodoxe.

O literatură de propagandă religioasă — pe lângă studiile speciale — e de bun folos şi pentru noi înşine, cu atât mai mult însă pentru clasa noastră cultă, pe care nu o putem pierde din vedere nici noi preoţii satelor, dacă ne dăm seama de influenţa ce o exercită şi asupra poporului prin pilda vieţii şi, mijlocit, prin corporaţiile noastre bisericeşti, în cari sunt chemaţi.

Aici trebue să amintesc un factor de mare importanţă în zilele noastre. E *presa*, care are o covârşitoare influinţă asupra mulţimii şi e factorul cel mai de importanţă în vieaţa publică mai ales în împrejurările noastre. Biserica e datoare să pună mâna şi pe această armă de luptă pentru realizarea scopurilor sale. Avem o mulţime de gazete, de zi şi poporale, cari se preocupă de toate chestiunile, nu mi se va puteà arătà însă nici una, care să aibă o rubrică statornică pentru *chestia bisericească*, în care să se ocupe de problema religioasă, cum o reclamă importanţa ei. O datorie mare, cu folos nepreţuit e angajarea presei la propaganda religioasă, răspândind statornic idei religioase şi principiile morale în formă atrăgătoare, căci fără de acestea e o clădire pe năsip şi vieaţa naţională şi cea economică, pe care presa o serveşte de altfel cu credinţă. O altă lature a propagandei religioase pe lângă tipar sunt *societăţile cu scop moral*, după pilda altor biserici, cari le-au înţeles mai din vreme rostul pentru îndreptarea în sens mai creştinesc a vieţii sociale. De o vreme se dă deosebită grijă şi la noi înfiinţării de osebite societăţi, acestea însă au totdeauna un caracter administrativ, deşi ar trebuì să primeze scopul educativ. Dar orice fel de societăţi, ori tovărăşii sunt binevenite, scopul lor fiind un sprijin reciproc, şi prin asta realizarea în măsură mai largă ori mai mică a legii *dragostei către aproapele*, fundamentul însaşi legii creştineşti. Iară de altă parte prin preocupările ce dau membrilor săi îi abat dela alte îndeletniciri păgubitoare (d. e. o casă cu un cerc de cetire înlocueşte o crâşmă). Preotul, în butul opintirilor unora, va trebuì să fie membru chiar în conducerea nu numai a celor religioase ori bisericeşti, ci şi a celor culturale şi economice, căci va duce cu sine un spirit mai creştinesc, care nu întârzie a se revărsà binefăcător asupra afacerilor.

Pe lângă învăţătura de credinţă şi de morală, al treilea factor hotărîtor pentru vieaţa religioasă-morală e *cultul*, care în măsură aşa de mare dă hrana sufletească poporului nostru. Aceasta invoalvă în sine datoria de a-l înălţà la rolul său adevărat. Cultul ortodox, slujba bisericei noastre româneşti cu cântarea ei înălţătoare — azi însă prea neglează — e mai bogată în forme, mai frumoasă, mai curată şi mai în conformitate cu spiritul genuin al creştinismului decât în orice biserică, numai cât pentru a înrîurì

binefăcător, ***trebue înţeles*** de preot şi cântăreţi mai întâi şi interpretat apoi aşa fel, ca să trezească sentimentul religios şi să stârnească evlavie. Pentru a fi înţeles de toţi la fel, trebue realizată ***uniformizarea serviciului divin*** — şi apoi să fie interpretat şi tâlcuit corect şi pe înţelesul obştei, ca astfel să poată ridicà privirea oamenilor spre împărăţia lui Dumnezeu, pe care o închipue. In rugăciunea publică ca şi privată trebue înţeleasă puterea ei mângăitoare, căci numai înţeleasă şi simţită rugăciunea, luminează, întăreşte, linişteşte şi dă încredere în drumul vieţii, ajutând neputinţei noastre şi risipind încercările ispitelor rele şi îndoelilor chinuitoare.

Adevărat rugăciunea se poate îndeplinì între păreţii strâmţi ai căsuţei noastre ori sub cerul larg, în câmp ori în ascunzişuri, dar mult mai covârşitoare e puterea ei în faţa altarului, în biserica Domnului, sub conducerea preotului, mijlocitor între om şi Dumnezeu, căci aici toate ajută să fie mai uşor văzut Dumnezeu, pe care îl căutăm. In biserică suferinţa îşi găseşte totdeauna mângăiere, slăbiciunea o întărire; aici inima bogatului se înduioşează, ticălosul se întramă, cei puternici şi sumeţi îşi pleacă mai curând grumazul, cel sărac şi neputincios nu se simte singur, ci toţi împreună ne recunoaştem fii ai aceluiaş Părinte ceresc, spre care ne ridicăm ochiul inimei. Aici rugăciunea e mai simţită. Când omul se va dedà să petreacă o parte a vieţii sale în biserică cu dreaptă înţelegere pentru cele de acolo, el o va căutà mai des şi o va dorì mai mult. Iar aici se dedă la o curăţenie şi sfiială, la frica lui Dumnezeu, pe cari le va duce apoi în întreaga lume, socotindu-o şi pe aceasta drept o biserică mare, în care va păstrà aceiaşi curăţenie a vieţii şi a lucrurilor sale; va aveà aceiaşi sfiială faţă de ori-care făptură a lui Dumnezeu. Iată rolul educativ al cultului pe care trebue să-l îndeplinim ***cu înţelegere.***

Incât despre ***conducerea bisericească***, ea e azi prea puţin o ***cârmuire duhovnicească*** a sufletelor, cum ar trebuì să fie. Noi nu suntem îndeplinitorii unor forme, la cari durere ne oprim în cea mai mare parte, nici nu suntem oficianţi cu slujbă măsurată, ci ***suntem păstori***, deci trebue să ne pătrundem de înţelesul adânc al cuvintelor: «Eu sunt păstorul cel bun, care sufletul îşi pune pentru oi». Prorocul Iezechil aşa înfăţişează pe adevăratul păstor în conducerea turmei: «Pe cea pierdută voiu căutà, şi pe cea

rătăcită voiu înturnà și pe cea sdrobită voiu legà și pe cea slabă voiu întărì și pe cea tare voiu păzì și le voiu paște pe ele cu judecată». Aceste cuvinte ale prorocului cuprind învățătura atât de prețioasă pentru noi, că *apostolia adevărată și conducerea duhovnicească nu se face în adunări cu mulțime sgomotoasă, ci dela om la om, după firea și trebuința fiecăruia,* a celui rătăcit ori a celui sdrobit, a celui slab sau a celui tare. Problema *păstoririi individuale* e aceea spre care trebue să ne îndreptăm, nu numai privirile în viitor, ci și silințele noastre, pe lângă problema educației în familie.

Să mi se ierte îndrăzneala dacă pentru izbânda cauzei vom cere și celor mai mari păstori decât noi să revină și mai mult de cum se face dela administrația bisericească la adevărata păstorire duhovnicească, care nu se poate face numai prin ordine și circulare poruncitoare, ci prin însuflețire creștinească, și prin jertfire de sine după pilda *Păstorului Mare*, care a cutreerat pământul vestind evanghelia mântuirii, a cercetat pe oameni, însuși a mers la ei, ajutând neputințelor, vindecând bolnavii, înviind morții și mai în urmă jertfindu-se pe cruce pentru mântuirea omenimii. *Vizitațiile canonice*, ținute des și în deplină conștiință de scopul și menirea lor, sunt mijlocul cel mai eficace pentru a trezì de o parte spiritul moleșit al preoțimii, iară de altă parte pentru a înălțà moralul credincioșilor, a le întărì sentimentul religios, legându-i de biserică și astfel scoțându-i din ghiarele sectarismului și a rătăcirilor păgubitoare. «Drept aceea luați aminte de voi și de toată turma, întru care Duhul sfânt v'a pus pe voi episcopi, ca să *păstoriți* biserica lui Dumnezeu, care o a câștigat cu sângele său». (Fapt. XX. 28). Așa li-se poruncește tuturor păstorilor dela preotul smerit al satului, până la arhiereul mare. Adevărat este însă și aceea, că conducere bisericească, adevărată păstorire duhovnicească, care să lumineze, să îndrume moralul mulțimii și să-i deà mângăere, nu poate îndeplinì decât *păstorul respectat și primit cu încredere.*

Tot așa e neapărată pentru o bună îndreptare întroducerea unei *discipline bisericești* mai severe dar drepte, față de preoțime, ca și față de credincioșii de orice categorie. In trecut nu s'a putut întărì o disciplină bisericească în înțelesul propriu al cuvântului, de o parte pentrucă preoțimea satelor nu se ridicà mult peste ni-

velul cultural şi moral al credincioşilor din rândul cărora se recrută şi faţă de atare preoţime şi conducerea bisericească de altă parte trebuià să fie îngăduitoare, indulgentă. Nici azi nu se poate stabilì o disciplină bisericească pe temeiul normelor preconizate de canoane, ca odinioară în veacurile dela începutul creştinismului, căci biserica însaşi trebue să ţină seamă în oricare măsură de slăbiciunile omeneşti, ca nu cumva să înstrăineze pe fiii săi, să nu producă tulburări interne ori chiar treceri confesionale; dar asta nu însemnează a tolerà păcate, nici ambiţii deşarte, ori rătăciri primejdioase înjosindu-şi astfel biserica fiinţa sa pentru a plăceà. Disciplina bisericească nu poate fi mai slăbănoagă, decât atacurile timpului vrăjmaş, căci nu prin mulţi viţioşi, ci prin cei puţini aleşi şi buni se durează împărăţia lui Dumnezeu pe pământ.

In acest scop trebue să turnăm o altă vieaţă în corporaţiile și organele noastre bisericeşti dela cele mai de jos până sus. Cât de mult ne-am depărtat dela comitetele parohiale, dela acel sfat al bătrânilor satului, care erà întâiul for judecătoresc în toate daraverile poporenilor. Cât de puţin răspunde azi comitetul parohial îndatorirei din § 23 al Stat. Organic, și cât de fără rod pentru vieaţa tractului sunt de pildă sinoadele protopopeşti, — cu puţine excepţii, — ca să nu mergem mai departe. Normative și regulamente pentru vieaţa bisericească avem noi destule, însă nu le prea cunoaştem şi prea puţin le îndeplinim. S'ar impune și aici o *codificare a acestor normative, regulamente şi hotărîri bisericeşti* mai însemnate, de o parte pentru a le puteà aveà la îndemână, de alta pentru a se stabilì armonia lor cu vechile legiuiri bisericeşti, dându-li-se şi tâlcuirea cuvenită totodată. Dacă cerem o mai aspră disciplină bisericească faţă de credincioşi, prin care să se pună stavilă pornirilor acelora, cari şi prin biserici vânează satisfacerea unor ambiţii, ori vor să-şi menajeze interesele — cu atât mai mult ea trebue să se afirme faţă de cler. Ori cât de simţitoare e rana pe care o ating (— mulţămesc lui Dumnezeu că ea nu e şi în cercul nostru —) trebue să se ia măsuri energice odată faţă de aceia, cari prin viaţa şi faptele lor, ori prin indolenţă s'au făcut vrednici de osândă. Aceia în loc să fie lumina lumii samănă întunerecul păcatelor, iar pentru tagmă sunt o rușine. Unde păstorul e un năimit, lupii sfâşie turma. E vreme să

se pună fiecare la locul lui. Celui bun să i se recunoască, celui nevrednic de slujba sfântă să nu i se mai ierte pentru anume consideraţii, căci stricăciunea ce o face unul ca acela, e mult prea mare în raport cu binele ce i se aduce tolerându-l.

Mai am un cuvânt pentru chestiunea *reprezentării bisericei* la punctele mai expuse, chestiune, care asemenea e de mare importanţă pentru o educaţie religioasă morală. Cunoaştem şi vieaţa ticăloasă pe care o duc oamenii noştri în America. Nepregătiţi pentru sbuciumul vieţii din lumea mare, lipsiţi de o conştiinţă religioasă prin care să poată rezistà, cad jertfă din capul locului ideilor scâlciate, curentelor distrugătoare, cari îşi bat joc de vieaţa lor patriarhală de acasă. Perzându-şi cumpătul îşi pierd şi rostul şi ne mai putându-se găsì pe sine lunecă din decadenţă în decadenţă.

Religiozitatea acestor nenorociţi ai sorţii nu se poate susţineà, vieaţa lor morală nu se poate întărì decât prin preoţi devotaţi, prin *apostoli sinceri.* Fiii neamului şi ai bisericii noastre lăsaţi acolo pradă influinţelor distrugătoare, dacă nu se cufundă în valuri, apoi întorcându-se acasă cu trupul istovit şi cu toată destrăbălarea de acolo, rezultatul se vede în scurtă vreme în sdruncinarea vieţii familiare, iară de aici dedările rele şi moravurile stricate uşor îşi fac drum în vieaţa obştei.

Nu mai puţin importantă e reprezentarea bisericei în *centrele noastre*, în centrele studenţeşti mai ales. Deoparte aici venim în atingere cu străinii de neam şi de biserica noastră, şi noi mai totdeauna suntem inferiori, iară de altă parte tinerimea, viitoarea noastră clasă cultă, nu se învredniceşte de cuvenita instrucţie şi educaţie religioasă, a cărei urmări sunt tot mai îngrijitoare.

Dela capabilitatea morală şi intelectuală a reprezentanţilor bisericei atârnă educaţia mulţimii în cercul larg din jurul lor şi totodată şi vaza bisericei însaşi. O mai aleasă îngrijire se impune şi aici.

Intorcându-mă la cercul nostru propriu, socotesc de mare însemnătate pentru educaţia poporului *cercurile pastorale* sau *grupurile religioase*, prevăzute în instrucţia pentru conferenţele preoţeşti. Aici se pot folosì mai bine toate mijloacele de educaţie. Bine înţeles, aceste cercuri trebuesc organizate potrivit, activi-

tatea lor trebue bine determinată, pentru a desvoltà o lucrare sistematică, continuă și unitară. Preocuparea lor, pe lângă slujbe îndeplinite în chip înălțător, va fi înfiriparea unei vieți creștinești călăuzită de idealul cuprins în legea Mântuitorului Christos. Mijlocul e pilda proprie și răspândirea cuvântului lui Dumnezeu. Observ aci: în toată propaganda noastră religioasă să ne ferim cât mai mult de tonul moralizator. Are influință mult mai hotărâtoare și durabilă înfățișarea principiilor de credință și a ideilor moralei, însoțite de exemple plastice, de istorisiri culese din domeniul istoriei religioase, ori chiar alcătuite de închipuirea noastră vie, decât atât de obicinuitul ton mustrător, în care ne-am dedat a ne adresà poporului și care nu numai plictisește ci uneori deadreptul revoltă. Își are rostul ei și mustrarea, după vorba apostolului, dar numai atunci când nu e suficient tonul convingător. Vom împărțì mai multă lumină creștinească pentru ochii sufletului, și vom criticà mai puțin manifestările vieții ascultătorilor noștri, căci am convingerea că vom zidì mai ușor așa. Idolii patimilor se vor dărâmà ei de lumina credinței și căldura dragostei evanghelice.

In sarcina acestor cercuri revine reforma în sens mai creștinesc a unor *datini religioase* moștenite. Recunoaștem acestora puterea de a ne fi păstrat caracterul religios și românesc specific, deosebindu-ne de alte neamuri tot atât, ca însaș limba; dar tocmai pentru respectul, ce le datorim, trebuesc îndrumate pe temeiul principiilor creștinești, ca bunăoară pomenile, cari s'au abătut așa de mult dela rostul lor adevărat fixat în legea veche încă: «pentru sufletul repausaților frânge pânea ta și varsă vinul tău la ușa bisericei pe seama nevoiașilor». Tot așa în colindele noastre, în locul atâtor versuri fără rost și fără frumseță vom întroduce însași poezia frumoasă a cântărilor bisericești, ori producte de valoare literară recunoscută». — Și alte ce nu se pot spune aci toate.

*

Am atins probleme, ce stau în strânsă legătură cu educația religioasă a poporului nostru, fără să fac o deosebire esențială între educația copiilor, a tineretului și a oamenilor mari, țărani ori intelectuali, și fără să stabilesc norme pentru fiecare categorie, totuși cred a fi vizat suficient îndreptarea unor mijloace vechi

şi înarmarea cu altele nouă, pe cari între împrejurările date le putem înfăptuì. Am lăsat însă la o parte pe acelea, ori cari ar fi ele, până la cari trebue să le avem mai întâi pe cele arătate.

*

Deslegarea norocoasă a mai tuturor chestiunilor atinse până aci stă în mânile noastre. Stările religioase morale aşa îngrijitoare cum sunt şi piedicile grele ce ni-se opun n'au să ne descurajeze. Noi ne ştim ostaşi ai unui Impărat mare, care trebue să birue cu desăvârşire. Curajul, iscusinţa şi armele de luptă împotriva răului le vom găsì din belşug, dacă ne vom pogorî la începutul creştinismului, la vremea lui de aur, când a dat lupta biruitoare cu stricăciunea lumii de pe atunci, mult mai mare decât cea de acum. Imbrăcându-ne noi cu haina luminei adevărate, înălţând sus crucea Domnului şi vestind cu încredere evanghelia Sa sfântă, când vor fi văzute de toată lumea, în toată splendoarea lor divină — şi cei mai îndărjiţi îşi vor plecà capetele cu smerenie şi se vor închinà lor. Dela conştiinţa, râvna şi însufleţirea ce vom dovedì în lucrul nostru atârnă izbânda deplină. Avem noi fiecare multă bogăţie de însuşiri bune, de porniri nobile, numai trebue să le deschidem curs larg ca să rodească. Să ne păstrăm *credinţa* întreagă şi neprihănită ridicându-o la valoarea unei norme neşovăelnice pentru vieaţă. Focul şi puterea ei să nu se împuţineze în sufletul nostru şi ea va naşte *iubirea*, acea iubire creştinească mai presus de fire, care se întemeiază pe harul lui Dumnezeu.

Preoţia noastră e un dar dela Dumnezeu şi o misiune dela biserică, ca să lucrăm pentru realizarea împărăţiei lui Dumnezeu între oameni, cari trebue făcuţi să recunoască singură stăpână preste gândirea şi faptele lor voinţa Tatălui ceresc. Credinţa noastră şi iubirea din inimă ne dau tărie şi răbdare, iar prin aceste ne impunem turmei, găsind drumul la inimi primitoare, pentru a vărsà acolo simţire creştinească şi românească.

Cât de îndrumătoare sunt pentru noi în privinţa asta cuvintele sf. Vasile: «Noi suntem întru toate blânzi şi smeriţi nu numai faţă de împăratul ci şi faţă de cel mai de pe urmă om. Dar când se tratează de lucrul lui Dumnezeu, atunci nu ne ferim nici de foc, nici de sabie, nici de animale sălbatice, nici de săcuri, ci suportăm orice ar venì asupra noastră cu bucurie».

Să ne încingem deci mijlocul cu adevărul, îmbrăcându-ne cu platoşa dreptăţii, încălţându-ne picioarele spre gătirea evangheliei păcii, pestre toate luând pavăza credinţei şi coiful mântuirii şi sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, ca nişte ostaşi alui Christos armaţi cu toate armele Domnului, să pornim la luptă sfântă împotriva răului din lăuntru şi dinafară al bisericei, — *căci cu noi este Dumnezeu.* Preotul *P. Moruşca.*

«CE ŢI-SE PARE DE HRISTOS?»

Ar puteà zice cineva, că Hristos s'ar fi putut naşte într'o clasă socială mai înaltă şi mai potrivită, aşazicând, cu menirea sa; pentruce s'a născut El într'o familie a unui simplu teslar, de ce a trebuit să petreacă în mijlocul unei societăţi pe care un om cult şi cuviincios o încunjură, de ce a mâncat şi a băut la o masă cu vameşii şi-a primit pe femeia cea pierdută? De ce n'a venit El ca un principe, ca un fiu de rege, ca împărat roman, ca cel mai mare şi mai puternic dintre oameni? Aceasta li s'ar păreà unora mai demn de Dumnezeu şi oarecum mai explicabil. Atunci ar fi avut o înrîurire mai mare, ar fi aflat mai multe simpatii, ar fi câştigat adevărului mai multă trecere. Cât ar fi putut face d. e. ca împărat roman cu cuvântul şi cu fapta; cum ar fi putut pretinde prin legi şi întocmiri dumnezeeşti urmarea binelui şi încunjurarea răului; ce influinţă minunată de înaintare şi nobilitare a oamenilor ar fi exercitat el asupra lumii întregi şi încă fără multă osteneală!

Dar cine îşi face o astfel de judecată, acela cugetă într'un chip omenesc şi stă prea departe de înţelepciunea dumnezeească. Mai întâi, Dumnezeu nu face multă deosebire între un rege şi un cerşitor. Inaintea Lui ei sunt egali, deşì omul, care judecă aşa de bucuros după exterior, face deosebire mare între ei. De tot neînsemnate sunt înaintea lui Dumnezeu toate deosebirile noastre de rang; puterea şi avuţia pământească sunt pentru El praf şi pulbere; titlurile omeneşti chiar şi cele mai înalte sunt nimica înaintea Lui, şi de aceea pentru Mântuitorul ar fi fost de tot nepotrivit şi nedemn, de a se împodobì cu astfel de găteli

sărăcăcioase. Chiar şi oamenii cei mai buni şi mai mari la suflet ai tuturor timpurilor au recunoscut, cât de fără de valoare este o astfel de strălucire. Din această cauză şi noi preţuim foarte mult dispreţul faţă de bunurile şi puterea lumească a unui Socrate şi Diogen, a sf. Ilie şi sf. Ioan Botezătorul ş. a.

Numai ceeace este omul prin sine însuşi, este într'adevăr al său şi rămâne pe vecie; ceeace-i aduc şi adaugă împrejurările, titlurile şi dignitatea şi toate cele ce mai urmează din acestea, aceea se şi duce deodată cu titlul şi cu poziţia, aceea nu este într'adevăr al său, nu este ceva veşnic. Hristos n'a voit să dea imperiului roman legi ca împărat roman, căci acelea poatecă dejà în evul mediu n'ar mai fi avut nici o valoare, din cauza împrejurărilor schimbate, ci el a voit să spună omenimei ca om, cuvintele veşnic adevărate ale vieţii de veci. Din această cauză a trebuit să şi apară el ca om simplu, fără slujbă şi ranguri, fără titluri şi poziţie înaltă. Căci în ceeace-i priveà vieaţa pământească şi înlesnirile ei — atunci când s'a hotărît să mântuească lumea şi pentru aceasta trebuià să se pogoare din mărirea pe care o cunoşteà ca Dumnezeu mai înainte de a fi zidită lumea, în peştera întunecoasă a acestei lumi bolnave şi păcătoase, şi să ia asupra-şi povara înfricoşată şi nepricepută de noi a acestei vieţi pământeşti, pe scurt pentru a se face om, — pentru el tot una erà, dacă va petrece aici între noi 33 de ani ca un om bogat sau sărac, ca un om mai de frunte sau mai simplu, ca un împărat sau ca un cerşitor. Tocmai precum pentru noi — trebuind să stăm 33 de ani în exil la sălbaticii Buşmani — n'ar însemnà chiar nimica dacă am purtà sau nu pe gât câteva mărgele albastre, deşì ei le ţin de cea mai frumoasă podoabă, de cea mai mare cinste. Nu aceea i-a fost Lui spre greutate, că nu şi-a avut bucătăria sa, n'a avut îmbrăcăminte frumoasă sau că n'a mers înaintea lui un lictor, că nu s'au plecat în faţa lui curtenii cei linguşitori, căci el ştià tot ce se aflà în orice suflet omenesc pe care-l privià odată, ştià cât de mincinoasă e această cinste, cât de făţarnică e frica şi dragostea ce se arată celor mai mari ai lumii acesteia. Ci păcatele oamenilor erau povara care-L apăsà greu, precum şi faptul, că lumea pe care a venit să o mântuească î-L respingeà cu dispreţ şi batjocură, ba chiar şi învăţăceii Lui erau aşa de orbi şi de puţin credincioşi, că i-au stors oftatul:

«O, voi puţin credincioşilor! O, neam blăstămat! Cât timp voi mai rămâneà eu încă la voi?» Aceasta l-a făcut să deplângă soartea Ierusalimului.

Şi dacă ar fi venit în această lume ca un puternic şi ales, noi în orbirea noastră i-am fi zis: «Da, când cineva are tot ce-i poate da acest pământ, tot ceeace ai puteà dorì numai, desigur că nu e greu să trăească curat şi fără păcate; El n'a fost supus nici unei ispite; dar dacă ar fi avut şi el mii de feluri de lipsuri şi griji necontenite ca şi mine, atunci fără îndoială că şi Lui i-ar fi fost imposibil să trăească curat şi dumnezeeşte!» Dar apoi ce ar fi câştigat atunci dela El săracii, cei părăsiţi şi dispreţuiţi în acestă lume, cei cari au mai multă lipsă de mângăere, ei omenimea cea adevărată? pentrucă omenimea nu constă din câteva mii de oameni culţi, artişti şi oameni de ştiinţă, aparţinători cu toţii societăţii alese; nu, adevărata omenime în faţa Domnului este, la tot cazul, cea de milioane, care fără să ştie multe despre artă şi ştiinţă, cu faţa plecată spre pământ, la plug şi la sapă, cu săcurea şi cu dalta, zi de zi îşi câştigă pânea lor amară cu multă trudă şi osteneală; aceia, care fără să priceapă ceva din teologie sau filozofie, atunci când sunt în lipsă oftează: «Ah, Dumnezeule!» şi se mângăie apoi, ca un copilaş, cu gândul, că bunul Dumnezeu le va ajutà!

Pentruca să mântuească această omenime a venit Hristos în lume. Dar, oare ce ar fi câştigat ea dela un Mântuitor, care ar fi venit în podoabe şi purpură, ca un împărat sau rege? — O! el i-ar fi fost prea străin, ar fi stat prea departe de ea, oamenii n'ar fi avut pentru vieaţa lor nici un exemplu, n'ar fi avut nici o bucurie privind la personalitatea Lui, pentrucă el nu erà unul dintre ei. Dumnezeu însă face numai fapte bune şi desăvârşite; şi când a hotărît să se facă om, atunci s'a şi făcut într'adevăr, a luat natura omenească cu toate greutăţile ei, s'a coborît în cea mai neagră sărăcie, în cea mai mare lipsă şi năcaz.

După **Bettex.** ***Nicolae Ţandreu.***

PĂRERI DIN MIJLOCUL SOCIETAŢII LAICE DESPRE CHEMAREA PREOTULUI.[1]

Când societatea se întoarce cu atâtea guri cătră preot, nu va fi fără interes să vedem ce glăsueşte ea despre noi, ce datorii ne prescrie şi cum îşi înfăţişează chemarea noastră. In această privinţă mi-am oprit luarea aminte asupra a două păreri, mai mult sau mai puţin opuse. Una e a d-lui C. A. Popescu, advocat în Bucureşti, alta a d-lui Octavian Goga, director la revista «*Luceafărul*» din Sibiiu. Pentru însămnătatea celor spuse de d-l Popescu, voiu cità în întregime bucata în chestiune:

«La spiritele culte, care formează minoritatea dominantă în organismul social Biserica trebue să provoace şi să întreţină *contemplativitatea*, făcându-le să vadă sub unghiul eternităţii, la ce nimicnicie se reduc toate sforţările şi veleităţile omeneşti, şi determinându-i la o viaţă mai puţin materialistă. A, aşa nu mai e greu de înţeles eroismul atâtor oameni, cari aveau obiceiul să citească în fiece zi Biblia, (cine dintre noi s'ar puteà decide la o asemenea insipidă lectură!); şi sunt sigur că dacă politicianii noştri ar cetì din când în când câte o pagină din cugetările lui Marcu Aureliu de exemplu, ei ar învăţà să se gândească mai des la moarte (orce sistem religios este o filozofie a morţii), adecă ar învăţà — cum predică acest împărat, a cărui cugetare e perfect creştină, — să fie în toate actele vieţii sociale *cinstiţi şi veridici*. Şi când se gândeşte cineva concentrat, cât de mult lipseşte la noi adevărul adevărat şi cinstea cinstită, numai atunci înţelege ce contribuţie socială ar aduce religiozitatea. La spiritele inculte cari formează marea masă dominată, Biserica trebue să provoace şi să întreţină *teama de Dumnezeu*, care este începutul înţelepciunii. Moralitatea şi disciplina socială în această masă nu pot fi mai bine sancţionate decât prin comandamentele religiei, de vreme ce pe când sancţiunile pe care le conţin legile pozitive, în special codul penal, sunt aproape exclusiv *represive*, cele religioase sunt *preventive*, diferinţă enormă în avantajul celor din urmă. Dacă este greu să existe pentru generalitatea omenirii o morală fără Dumnezeu,[2] apoi este imposibil fără îndoială să existe

[1] In decursul discuţiei ce am purtat-o despre chemarea preoţimii a luat cuvântul şi P. C. Sa păr. arhim. *Iuliu Scriban*, care a publicat în revista «*Viitorul*» dela Iaşi un studiu extins despre chemarea preotului şi într'un capitol al acelui studiu a examinat părerile adversarului nostru în chestie. Fiindcă preoţimei i-s'a dat să cetească din nou acele păreri în «Calendariul arhidiecezan» reproducem şi noi din studiul păr. arhim. I. Scriban capitolul în care s'a pronunţat asupra lor (Vezi «Viitorul» a. X Nr. 3—4). Luminoasele expuneri ale păr. arhim. I. Scriban vor servì preoţimei ca să-şi adâncească înţelegerea ce trebue să o aibă pentru chemarea sa şi îi vor dovedì că cei ce aşază chemarea preoţească pe adevărata ei temelie au aceleaşi convingeri despre ea.

[2] A se vedeà asupra acestei chestiuni răspunsurile unui mare număr de cugetători contimporani, în «La Revue» din Noemvrie şi Decemvrie 1905. Nota e a d-lui Popescu.

o asemenea morală pentru masa celor inculţi. Căci elementele, altele decât Dumnezeu, pe care să se poată fundà o morală, nu se pot găsì decât după o cultură îndelungată şi intensivă, care să facă pe om să execute actele vieţei sale nu sub frica de o autoritate exterioară ci sub forma de propria sa conştiinţă. Sunt rare de tot însă exemplarele din speţa omenească, faţă de care nu mai are nici un rol codul penal, findcă au înscris în ele respectul ordinei sociale, al justiţiei lucrurilor şi persoanelor. Când e vorba în special de noi, la care patru părţi din cinci nici nu ştiu să citească, este evident că problema moralei fără Dumnezeu nici nu se poate pune.

. . . .

«Ori, tocmai aceasta trebue să fie *rolul clerului* nostru: de a întreţine în indivizi sancţiunea religioasă a datoriilor lor sociale. Căci va trebuì să treacă mult — poate secole — până ce conştiinţa individuală să ajungă a fi atât de morală, încât să facă inutilă orice altă sancţiune. Şi pe când conştiinţa morală pe calea educaţiunii culturale, se formează aşà de greu, din contră, spiritul religios se dizolvă mult mai repede. Această stare de fapt, este una din marile cauze ale desordinei noastre sociale actuale; căci fireşte, dacă sancţiunea religioasă ar dispăreà numai pe măsură ce ar fi substituită de sancţiunea conştiinţei, activitatea individului ar aveà un regulator continuu; pe când aşà cum se petrec lucrurile, spiritul religios s'a dizolvat şi se dizolvă, fără a fi înlocuit însă cu imperativul conştiinţei personale, de unde pentru individ lipsa punctelor de orientare şi pentru societate anarhia morală, pe care de abià o ţine în frâu frica de jandarm.

«Odată pătrunşi de gravitatea acestei crize, profesioniştii Bisericii — ca oricare alţi cetăţeni în Stat, şi poate mai mult — trebue să se aplice la a o combate. De ce nu o fac? Intrebarea e cu atât mai legitimă, cu cât avem dejà de mulţi ani absolvenţi ai Seminariilor şi a Facultăţii de teologie, ba chiar doctori din străinătate. Nu o fac din cauza unei *lipse sau insuficienţe de concepţie* adaptată timpului».[1].

Am citat dejà mult, îmi pare rău că nu pot cità şi mai mult, fiindcă cele spuse de d-l Popescu sunt de un extrem interes şi merită a fi meditate de orice ostenitor bisericesc. Ar trebuì cartea să fie în mâna fiecăruia, căci imens se va câştigà dintr'ânsa.

Pentru moment să reţinem din cuvintele d-lui Popescu, că d-sa ne pune ca problemă hrănirea înclinării contemplative în societatea cultă şi teama de Dumnezeu în cea incultă, elemente care credem că nu se exclud, putând, măcar în cazul din urmă, contemplativitatea să steà alăturea cu frica de Dumnezeu.

---

[1] *Pentru adevăr şi cinste*, Bucureşti, 1906, pag. 189, 190, 191, 192.

Să venim la d-l Goga.

D-sa se pune pe un teren cu totul deosebit de al d-lui Popescu. De unde acesta vreà pentru cleric «un temperament apostolic cu o largă cultură, ceeace se întâmplă la noi extrem de rar», d-l Goga e duşmanul culturii pentru cler. D-sa în preotul român vrea să aibă pe vechiul popă românesc cu moliftelnicul subsuoară şi poate şi vreo basma roşă într'o mână. Nici să gândească nu-i trebue lui la controversele filozofice-religioase, la temeiurile credinţei lui, la roata timpului care duce unele şi aduce altele. Preotul să fie vechiul sfătuitor al poporului cu vorba dulce şi tacticoasă, cu privirea blajină şi îngăduitoare; adăpost pentru cei ce aleargă la dânsul, călăuză în toate împrejurările vieţii; preotul să-i fie model în toate, să-l înveţe cultură de diferite feluri pe câmp, să-l întărească în lupta pentru sprijinirea şi durerea neamului, să-i deà mângăere în sărăcia lui, să se închege cu el într'un trup şi un suflet. Preotul să nu caute la oscilările ştiinţifice ale lumii, nici să-şi bată capul cu ele, ca nişte chestiuni cu totul străine de chemarea lui. El e călăuză sufletească, aşa au fost popii vechi, poporul ţine la dânsul, de acì să-şi sugă toată puterea şi în spre nevoile poporului să-şi aţintească toate privirile. Baza activităţii lui e că poporul crede într'ânsul, crede că adevăr e tot ceeace curge din buzele lui, pe adevăr stă biserica.[1]

Ca să se vadă mai bine cum înţelege d-l Goga chemarea preoţilor, trebue să amintesc împrejurarea că d-sa şi-a scris articolul motivat de apariţiunea «*Revistei Teologice*» din Sibiiu odată cu începutul lui 1907. Asta i se păru un lux şi o deviare dela rolul preoţilor, şi atunci scrise în «*Luceafărul*» articolul după care preotului nu-i trebue organe de cultură, ci îi de ajuns ceaslovul. «*Revista Teologică*» nici vorbă, că i-a răspuns, aşa cum se cuvine tot omului care înţelege roadele culturii.

Punând în alăturare acum părerile amândurora, şi ale d-lui Popescu şi ale d-lui Goga, cum ne vom pronunţà noi? Cred că corespund părerii tuturor cetitorilor declarând concepţiunea d-lui Popescu cu totul superioară celeilalte, pătrunzând mult mai adânc în nevoile religioase şi măruntaiele societăţii de azi. Intr'adevăr, pentru noi părerile d-lui Goga sunt pur şi simplu inadmisibile, pline de superficialitate şi scrise aşà cum vede biserica un om în închipuirea lui, iar de loc în realitatea ei, de loc în sensul cum pricep biserica înşişi servitorii ei. Ele se explică însă prin crezul intelectual al celui ce scrie, prin ideia care şi-o face el despre biserică. Şi aici e bine să ne oprim ceva mai mult.

---

[1] Pe d-l Goga îl citez din memorie, nu-l am aici. Articolul său se află publicat în «*Luceafărul*», Nr. 2–3 din 1907.

Biserica este privită ca un aşezământ adus până la noi de trecut, aşezământ care poate *încă* face bine omenirii în starea ei de incultură. In această stare poporul crede într'ânsa şi are nevoe de ea. De o influenţă a ei asupra claselor culte nici nu trebue să se vorbească, fiindcă numai ignoranţa justifică fiinţa ei, noi o susţinem fiindcă lumea e încă în ignoranţă. Deci ce rost are ca preotul să se mai cultive, căci la influenţa lui asupra claselor culte nici nu trebue să se gândească, iar pentru popor va fi mai aproape de dânsul, fiind şi preotul ignorant! Cultura îi va strică şi lui şi poporului, căci va săpà despărţiri şi va rupe din intimitatea lor.

Pricepem foarte bine că aceasta e judecata omului necredincios şi care *din punctul lui de vedere* vine să ne deà lecţii asupra chemării noastre. Foarte mulţămim de dânsa. Luăm cunoştinţă şi o cetim ca chestiune de curiozitate, dar ca s'o trecem în programul nostru şi să ne facem apostolii culturii cu ceaslovul, trebuià d-l Goga să-şi aleagă alte timpuri.

Insă, cum am spus, ea se explică la oameni ca d-l Goga care vorbesc în chestiuni străine şi în care nu iau atitudinea personală. E bun ce e bun pentru popor, pe dânsul se exclude d-l Goga, D-nia sa e în afară de programul care-l pune.

Şi din acest punct de vedere d-l Popescu e superior. D-sa ia faţă de chestiune poziţiune personală. O discută nu numai cu capul, ci şi cu inima sa, pentru care are mai multă căldură şi pătrunde mai adânc. Biserica să provoace şi menţie contemplativitatea în societatea cultă, şi se pricepe că D-sa însuşi se hrăneşte la această contemplativitate.

Părerii d-lui Goga nu-i putem refuzà respectul nostru, gândindu-ne la solicitudinea care respiră dintr'ânsa pentru popor. Dar o socotim unilaterală, fiindcă neglijează pe preot, şi foarte greşită în ceeace priveşte rodnicia ignoranţei preotului. Dacă este vorba de vreo «lipsă de concepţie adaptată timpului»,[1] putem spune că în toată plenitudinea se resfaţă ea în ideile d-lui Goga.

Ori unde te uiţi, la catolici, protestanţi, oameni iubitori de biserică, nu se vede alt cuvânt decât «cultură». Nimenea n'ar îndrăznì să vorbească cum a vorbit d-l Goga, atât de străine sunt vorbele sale de spiritul care se poartă azi peste toată simţirea religioasă. Ele rămân izolate şi neînţelese, neaşteptate din gura unui bărbat care trăieşte în secolul nostru. Erau explicabile acum 50 de ani la ignoranţii monahi dela mănăstirea Neamţu, care se opuneau la înfiinţarea unei şcoale. Dar în gura unui laic care se adapă la izvorul culturii, sună foarte ciudat. Mie pur şi simplu

---

[1] Vorbele d-lui Popescu.

mi se par naive şi justificate doar de aceea că un bărbat strein de atmosfera şi spiritul bisericii, mărginind-o numai în închipuirile sale, nu-şi dà singur seama de enormitatea celor ce spune. Numai un subiectivism foarte pronunţat, sub influenţa ideilor care nu admit la temelia bisericii un adevăr doctrinal (cum am arătat mai înainte), fură asemenea născociri posibile. Oamenii în măsură a le judecà, adecă specialiştii bisericii, le vor declarà, credem, pe toată linia *inadmisibile.*

Şi acum să vedem dacă ignoranţa preotului poate fi atât de rodnică după cum crede d-l Goga. S'o luăm dela cele cunoscute.

Până acum am avut destulă ignoranţă, iar rezultatul a fost cu totul protivnic celui crezut de d-l Goga: am pierdut din ce în ce mai mult influenţa asupra maselor populare. Şi pe măsură ce starea asta continuà, se vedeà prăpastia necredinţei deschizându-se mai largă şi mai ameninţătoare.

Care erà cauza?

Oricât de deosebite ar fi păturile unei ţări, tot se influenţează unele pe altele. Păturile culte îmbibate de simţiri protivnice închinării de Dumnezeu, au influinţat cu exemplul şi cu vorba şi pe cele inculte. A fost, de bună seamă, o întinsă gradaţiune la mijloc, dar prin toată strecurătura asta a ajuns funingina necredinţei şi la ţăran. Necredincios nu l-a făcut, e drept, dar l-a făcut indiferent, nepăsător şi mai puţin respectuos către cele sfinte. Invoc mărturia Părintelui Partenie, preot rural, care se ocupă tot de această stare de lucruri, şi spune că «săteanul pierde sentimentul religios, dar rămâne superstiţios.» [1]

Ce făceà bietul preot de ţară? Cu neputinţă să lupte. Pentru aceasta nu erà el înarmat şi poate că nici nu-şi dădeà seama de gravitatea timpurilor.

Cu ignoranţa dădeà faliment, dupăcum a şi dat. Cu mijloacele de acum 50 de ani nu mai puteà răsbì, fiindcă *timpurile se schimbaseră.*

Se mărgineà în ritualism, grăià oamenilor din cărţi, ceeace nu împedecà biserica însă de a-i devenì tot mai pustie. Deci ignoranţa a mărginit pe preot în ritualism, iar ritualismul fără omul care să-l susţie, n'a putut stăvilì valurile cotropitoare. Se poate spune că ritualismul, adecă numai activitatea mecanică, fără nimic creator din partea preotului, a dat şi el faliment, n'a fost în stare să deà bisericii validitatea de care aveà lipsă şi să facă front faţă de noile împrejurări. Lipseà omul care ştie să utilizeze astea şi să scoată din ele puterea ascunsă.

---

[1] *Rolul Preotului sătesc pentru îmbunătăţirea stării materiale, sanitare şi morale a sătenilor,* Iaşi 1907, pag. 17.

La aceasta însă omul cu ceaslovul n'ajungeà. Ce n'ar fi făcut în schimb nişte oameni cu zel apostolic şi cultură academică! Ce piatră de poticneală ar fi găsit în ei toţi stricaţii şi funcţionăraşii care inconştient au săpat temeliile vitalităţii neamului!

Ce erà de făcut? «Cultură!» s'a strigat într'un glas. Şi s'au reformat seminariile, s'a întemeiat facultatea de teologie, se înfiinţase mai nainte revista «*Biserica Ortodoxă Română*», ca organ de cultură. Nu ştiu dacă fost-a cineva de părere că ignoranţa trebue menţinută; mi se pare d l Panu, om străin de biserică şi de interesele ei. Deci putem declarà unanimă conştiinţa că clerul trebue luminat, ori, dacă rămâne în ignoranţă, nu va întârzià să se acopere tot mai rău de păcate şi să cadă mai la fund, iar moştenirea noastră s'o iee alte neamuri.

Din acest punct de vedere ignoranţa rămâne sortită osândei. Să vedem acuma dacă indiferent de condiţiunile timpului este cultura necesară preotului numai cu privire la zelul său.

Un preot nu poate rămâneà numai la aceea că are o comunitate care ascultă de dânsul şi trebue s'o îngrijească. El se află lucrând în virtutea unei idei a cărui agent e el în lume: ideia raportului nostru cu Dumnezeu şi îmbunătăţirea noastră prin el; se află lucrând la umbra unui aşezământ numit biserică, cu menirea de a păstrà şi duce înainte acea idee. Tot în acest sens biserica păstrează diferite învăţături pe care le susţine pentru ajungerea scopului ei.

Ei bine, un preot trebue şă-şi aibă prezente aceste lucruri în capul şi inima lui, trebue să aibă un raport sufletesc către instituţiunea în care se află şi în ultima linie cu Hristos. Cu alte cuvinte un preot trebue să creadă cu tărie nu numai în *necesitatea*, ci mai presus de toate în *adevărul* bisericii lui. Îi trebue aderenţă sufletească, adecă înclinare intimă şi înflăcărată către zestrea morală şi doctrinală a locaşului în cuprinsul căruia lucrează. Fără asta nu e preoţie posibilă.

In virtutea cărui principiu să lucreze preotul în mijlocul poporului? Numai crezând că misiunea lui e adevărată şi luându-şi rolul în serios. Pe simplul raport către păstoriţii lui şi trecând Hristos şi biserica în clar-obscurul planului al doilea, această misiune nu e posibilă. Căci singur va trebuì să se întrebe: ca ce lucrez eu? Şi cu cât conştiinţa aceasta îi va fi mai vie şi raportul cu Hristos mai intim, cu atâta în activitatea lui va respirà mai mult zelul apostolic şi devoţiunea.

Ştim că sunt preoţi şi încă mulţi, pentru care partea asta dogmatică esenţială stă în penumbră şi nu e atinsă nici cu inima nici cu cugetarea lor. Ei îşi îndeplinesc serviciul ca un obicei. Merg la botez, la înmormântare, toate cu indiferenţă.

Ei bine nu aceştia vor fi preoţii de care are nevoe poporul iubit de d-l Goga. Ei sunt simpli profesionişti fără căldură. Au rupt continuitatea inimii lor cu doctrina, dar cu asta s'a dus şi rodnicia activităţii lor. Şi ce-au rămas acuma? Oameni care continuă cu obiceiul, fără poziţiune definitivă, neavând un principiu temeinic de mers înainte. Din cauza aceasta pe lângă aceşti preoţi vezi furişându-se şi superstiţiunea, doctrina adevărată nu-i mai interesează; îi vezi intervertind rostul înalt al învăţăturii şi din «să-şi iee crucea, şi să-mi urmeze», făcând: «cel ce-o urmà crucii, ca crucea se usucă».

Mai este oare pentru aceşti preoţi destul de puternică ideia că poporul ascultă de ei şi-i pot face bine? Dar oare ce-l îndreptăţeşte să servească ca preot atunci, fără a aveà în prima linie adevărul servirii sale? Tot atât de bine l-ar puteà înlocuì un laic şi cu asta s'a dus rostul preoţilor de a fi.

Deci a stà într'o ignoranţă, fără interes de chestiunile fundamentale care în fata conştiinţei îmi justifică existenţa mea de preot, nu e cu putinţă. Aceste chestiuni trebue puse în faţa preotului, nu alungate. Când duc pe om la groapă, trebue să am credinţă intimă că-l însoţesc pe drumul spre altă lume, căci dintr'o aţipire intelectuală în care nu se cugetă nimic, nu se poate scoate nici o căldură şi n'am nimic de împărtăşit poporului meu, n'am inima din care să prisosească.

Tocmai pentru aţâţarea şi înviorarea inimii mele de preot, tocmai pentru a mă hrănì şi a întărì credinţa în mine că eu stau pe adevărul adus de Hristos, trebue să mă ocup cu aceste chestiuni. Atâţia le atacă, eu aud, pot oare să-mi închid ochii şi să zic că totul e vis? Nu e credinţa mea care mă ţine în cariera de preot, ce-aş face fără această credinţă? Ce-ar fi să nu mai cred în Hristos cel înviat, să înceteze această chestiune de a fi cea mai ferbinte pentru sufletul meu! Ar trebuì să închid cărţile şi să caut altă carieră. Să mai rămân cu cei cărora le pot face bine? Dar cum mi-aş puteà ascunde golul din sufletul meu, vatra stinsă care nu-mi mai poate dà nimic! Cum să mai vorbesc de chestiuni care s'au dus! Numai cel ce poate crede, poate şi vorbì cu căldură.

Nu, nu poate fi preot azi care să treacă cu buretele peste acestea, nu poate rămâneà în aţipeală numai cu poporul său. E o necesitate constrângătoare ca preotul să-şi aibă mai întâiu sufletul lui destul de oţelit, picurând de însufleţire către Domnul şi pe urmă poate trece mai departe la popor. Şi să ştiţi că numai acesta va fi preotul care pricepe şi dă poporului său tot ce trebue. Relaţiunea continuă dintre el şi Hristos, aderenţa sufletească către cele ale Bisericii Lui îi întăresc toţi paşii vieţei, îi dau încrederea şi însufleţirea care rezultă din convingerea că reprezintă adevărul.

Desigur pentru timpurile de materialism acestea par naivităţi care văd mai mult extazul cerului decât realitatea pământului. Să se ştie însă că preoţii cărora aceste chestiuni li se taie, nu pot existà. Ei au nevoie tot atât de mult de extazul cerului ca şi de realitatea pământului, numai cel dintâi îi înarmează ca să influenţeze asupra acestui din urmă. Oamenii indiferenţi, fără atitudini fixate, duşi numai de trebuinţele practice pot fi profesionişti, preoţi niciodată. Trebue mai nainte de toate raportul cu Hristos, şi acesta în cea mai vie conştiinţă.

Deci trebue preotului preocuparea cu aceste chestiuni, meditarea şi contemplarea, iar ignoranţa rămâne pradă osândei.

In felul acesta credem a fi dat preotului izvorul de viaţă, fără care el nu poate aveà nici vitalitate, nici stăruinţă, nici energie. Nu poţi să te strămuţi de pe terenul tău pe altul fără a perde şi putinţa de a produce roadele care *numai din principiile tale erau posibile.* In numele lui Dumnezeu nu poţi lucrà decât fiind şi tu cu sufletul lângă Dumnezeu, căci altfel n'ai de unde scoate entuziasmul. Pentru minciună nu te poţi entuziasmà. Pentru aceasta socotim cu neputinţă ca un materialist să poată îndeplinì cu seriozitate rolul de preot, numai fiindcă poate face bine poporului; de asemenea şi cel ce taie chestiunile spirituale din câmpul cugetării sale. Falsitatea poziţiunii nu va întârzià să-i sece stăruinţa.

Iată deci cum d-l Goga, neştiind resorturile activităţii unui preot, trece peste dânsele. Noi însă care le ştim mai bine şi avem experienţa noastră proprie trebue să le spunem.

Orcât va stà în necunoştinţă de vâltoarea ştiinţifică a lumii, săgeţile acesteia nu vor întârzià să-l ajungă şi pe preot, şi-l vor ajunge desarmat, experienţă pe care am făcut-o cu durere. Preotul va trebuì să se adăpostească contra lor, şi acest adăpost îl va găsì tot la învăţătură.

Dar afară de asta mai este ceva peste care iar se trece uşor. Oare se poate ca un preot care-şi iubeşte cariera să-şi găsească satisfacerea numai în parohia lui şi tot interesul lui religios să-i sece la hotarele parohiei? Nu va simţì el un dor neînvins să ştie cum stau lucrurile prin alte părţi? Nu va dà de probleme despre care îşi va puteà dà cu părerea că se află şi aiurea, că preocupă şi pe alţii? Şi odată ce va recunoaşte asta, nu va simţì o dorinţă de a ştì ce gândesc şi alţii relativ la ele, care l-ar puteà ajutà, care poate au lucrat dejà în acest sens, şi s'ar folosì şi el de ce au îndeplinit ei?

Unul va vedeà zăgazurile creştine ale parohiei fiindu-i ameninţate într'o anumită direcţiune, altul va simţì influenţa scrierilor proaste stricându-i, nu va simţì el nevoia să se încunjure cu cele

de trebuinţă contra acestora? Şi cum, fără un organ de cultură care să-i fie sfătuitor şi ajutor?

Urmează dar că preotul cu interes şi iubire de chemarea lui, fără doar şi poate va trebuì să se ţie în curent cu mersul treburilor religioase prin mijlocul vreunei reviste. Nu se poate gândì preot fără această trebuinţă sufletească, cel puţin din cei ce-şi dau seama că trăesc în vremuri nouă. Cine nu va simţì această trebuinţă, puteţi fi siguri că e un preot fără multă simţire pentru chemarea lui, în cel mai bun caz învăluit în adâncă ignoranţă.

Iată pentruce rău a făcut d-l Goga când a crezut că trebue să-şi ridice glasul împotriva ivirii «*Revistei Teologice*». D-sa vorbeşte în chestiune aşà cum îşi dă cu părerea ca persoană străină, dar fiind în aceiaşi ignoranţă de ce ne trebue şi de motivele acţiunilor noastre ca şi preoţii care închid ochii la toate.

D-sa va fi având ceva exemple de blândeţe apostolică şi simplitate care au răsbit în popor şi au fost preoţi vrednici. Nu tăgăduesc putinţa, dar vor fi numai excepţiuni pe care ne ferim a le generalizà. De obicei preoţii cari rup continuitatea sufletească cu depozitul creştin, rup şi izvorul care îi hrăneşte şi nu întârzie a se dà şi ei după păr, a se potrivì după loc, a admite lucruri necreştine în vieaţa religioasă şi a cădeà ei mai jos, în loc de a ridicà pe alţii mai sus. Exemple sunt multe. Există preoţi cari singuri lasă superstiţiunea să treacă, alteori o duc ei mai departe, împotriva orânduirilor bisericeşti, şi în loc de a influinţà comunitatea în sensul chemării lor, fac dimpotrivă. Din gura oamenilor necredincioşi am auzit aprobându-se asemenea lucruri, numai credinţa să se susţie. Noi foarte mulţămim de aşà scoborîre a credinţei, ca şi de izvorul necurat din care se crede că poate fi hrănită, şi voim să ştim în cine am crezut. Nu admitem practici hrănite de ignoranţă şi de ruperea comuniunii cu Hristos.

La toate acestea d-l Goga ar puteà răspunde că observările sale privesc numai Transilvania. Dar şi eu voi răspunde că preotul lui Hristos, ori unde ar fi, are aceleaşi resorturi ale activităţii sale. El pretutindenea are nevoe de cultura tuturor facultăţilor sale sufleteşti, care sunt adevăratul izvor al faptelor sale, şi să ştim că numai din această grădină cultivată în plenitudinea ei, vor puteà curge cu belşug şi cele ce trebue pentru popor: căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea lui, şi toate celelalte se vor adăogà vouă! Una atârnă de alta ca rodul de pom, iar excepţiunile nu sunt decât excepţiuni.

Pentru toate aceste motive părerile d-lui Goga rămân izolate, stranii şi cu totul inadmisibile pentru preoţime.

CRĂCIUNUL.

Sunt nouăsprăzece veacuri, lumea erà supusă stăpânirei greşelei şi a răului, în loc ca să caute să scuture un jug atât de ruşinos, ea zeificase pe tiranii ei subt formele lor cele mai josnice. Viţiul îşi aveà altarele sale, sentimentul binelui dispăruse din lume, ca şi dragostea faţă de adevăr. Binele şi adevărul erau două mituri. Interesul erà morala universală, forţa erà legea supremă, cel mai puternic erà stăpânul, cel mai slab erà slcavul, adecă *omul animalizat*, lipsit de voia sa liberă, supus capriciilor stăpânului, care-şi atribuià asupra lui dreptul de vieaţă şi de moarte. Averea şi plăcerea sensuală erau îndoitul obiect al sforţărilor omului; orgoliul erà singurul moral al faptelor sale. Societatea erà în tot cuprinsul ei un câmp de bătaie, pe care se încăierau fără întrerupere interesele opuse. Dreptatea şi dragostea frăţească nu puteau să slăbească sau să liniştească aceste lupte imorale; ele nu erau decât nişte cuvinte goale de înţeles, începând de când nedreptatea, ura şi mândria fuseseră aşezate pe Olimp, şi de când lumea le oferea tămâie ca unor dumnezei.

Decăderea morală a omenirei îşi ajunsese culmea.

Atunci s'a întâmplat că un înger al Domnului s'a arătat unor păstori săraci, cari îşi păştiau turmele lor prin apropierea neînsemnatului orăşel Vifleem, şi le zise:

«Iată vestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot norodul: că s'a născut vouă astăzi Mântuitor, care este Christos Domnul în cetatea lui David. Şi acesta va fi vouă semn: Afla-veţi un prunc înfăşat, culcat în iesle.» (Luca II, 10, 11, 12.)

Nu către cei mari ai acestei lumi a trimes Dumnezeu cea dintâi solie a sa, pentru a vestì naşterea Cuvântului-întrupat; ci către nişte păstori, cari petreceau noaptea, păzindu-şi turmele. Şi ce le vesteşte el?

Un prunc, tip al debilităţii, *înfăşat în scutece*, adecă supus infirmităţilor; *culcat în iesle*, cu alte cuvinte înjosit, umilit sub tot ceeace aveà omenirea mai sărăcăcios, mai mizerabil.

Slăbiciune, infirmitate, sărăcie, acestea sunt semnele, cari au să-l facă cunoscut păstorilor pe *Christos, Domnul.*

Şi când îngerul Domnului a arătat aceste semne, o mulţime de oaste cerească s'a alăturat lui, lăudând pre Dumnezeu şi zicând:

«Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu! pre pământ pace! Intre oameni bunăvoire»!

Acestea erau bunătăţile, pe care venià să le aducă lumii acest prunc, înfăşat în scutece şi culcat într'o esle, acest prunc, care erà Christos, Domnul. Prin slăbiciunea sa, venià să dea omenirii energia; prin infirmităţile sale, el venià să-o vindece; prin sărăcia lui, el a venit să o încarce de bogăţii. «El se coborî din ceruri, pentruca să ridice pe omul cel căzut, el nu căzuse pentru a rămâneà împreună cu el sub jug». (F. Augustin, 107, Tratat despre Sfântul Ioan). Treptele, pe cari el le-a urmat în şir, pentru a coborî, erau acelea, pe cari omul trebuià să le urce pentru a se înălţà până la el.

Mândria, iubirea plăcerii sensuale şi a averii, fuseseră cauzele decadinţei omenirii. Aceste viţiuri întunecaseră chiar şi adevărurile fundamentale, cari formează oarecum fiinţa, esenţa sufletului; ele uzurpaseră altarele celui Prea-Inalt, iscaseră lupte crude între naţiuni şi tulburaseră prin certe continue raporturile sociale dintre oameni. Umilinţa, abnegaţiunea şi desinteresul trebuiau să restituie lui Dumnezeu mărirea lui, lumii pacea şi să restabilească între oameni legăturile de frăţietate.

Luând firea omenească, Christos ne-a dat libertatea să ne apropiem de Dumnezeu şi mijlocul de a-i aduce închinăciunea ce i se cuvine.

Pentru a ne apropià de Dumnezeu şi a i ne închinà, cea dintâi condiţiune este nevinovăţia. Iată pentruce, înainte de cădere, omul vorbià cătră Dumnezeu cu o sfântă familiaritate, şi pentruce, dela cădere încoace, cu ideea de Dumnezeu este cu necesitate amestecat un simţământ de frică. Acest simţământ a depărtat de Dumnezeu toate popoarele, pe măsură ce ele perdeau credinţa în Mântuitorul omenirii; dar, cum ideea de Dumnezeu nu poate să piară din sufletul omenesc, popoarele ş'au făcut Dumnezei potrivit cu dorinţele lor corupte şi zeificaseră tot aceea, de ce ar fi trebuit să se'ngrozească.

Cuvântul divin s'a îmbrăcat cu omenitatea pentru a restabilì legăturile, cari trebue să existe între Dumnezeu şi om, pentru a da din nou lumei adevărata ideie de Dumnezeu şi adevăratul cult. El s'a făcut om, pentru a vorbì omului, el a împreunat divinitatea cu natura omenească, în persoana sa, pentruca să o ridice pe

aceasta din căderea ei. Noul Adam, el reprezintă înaintea lui Dumnezeu omenirea restaurată, precum vechiul Adam vinovat reprezentà omenirea decăzută. Omul, întru Iisus Christos, mijlocitorul său, poate să se apropie de Dumnezeu, să-l cunoască, să-l adoare, să-l preamărească:

«Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu!»

Când omul și-a uitat de Dumnezeu, care este unica *rațiune* a binelui și a inspirațiilor conștiinței, la ce fel de disordini n'a trebuit el să se dedeie! Excesele private produc desorganizațiunea socială, și rup legăturile cele mai sfinte, cari trebue să împreune strâns pe membrii fiecărui popor și toate popoarele unele cu altele. Prin urmare nu-i nimic de mirat, că înainte de întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, analele omenirii sunt pline de lupte sângeroase, de ciocniri nenumărate între popoare, de fapte și instituțiuni, al căror caracter principal îl formează *nedreptatea.*

Regenerând pe om, descoperind legile perfecțiunei individuale, Isus Hristos a aruncat în lume sămânța cea bună a păcii și a legăturilor frățești:

«Pe pământ pace;

«Între oameni bunăvoire».

Dacă luptele fratricide au dăinuit după venirea sa; dacă nedreptatea a rămas în fondul unui prea mare număr de instituțiuni, cauza este, că lumea n'a lăsat Spiritul lui să-și exerciteze în libertate înrîurirea sa binefăcătoare.

Ridicând pe om, Isus Hristos nu i-a răpit libertatea voinței, care face parte esențială din ființa sa: omul se bucură astăzi de libertatea de a face răul, de a se despărți de Dumnezeu. El abuzează prea adeseori de aceasta libertate. Izolându-se de Dumnezeu, care este lumina inteligenței sale, el cade în întunerec; lipsit de Adevăr, el să dă în seama răului și vițiilor, cari sunt urmarea lui necesară. El nu mai zeifică vițiile sale. Creștinismul a aruncat în societate rădăcini prea puternice și prea numeroase, decât ca omul să nu aducă supunere Binelui și Adevărului, chiar când le sacrifică față de Rău și Eroare; dar dacă sufletele au devenit în *mod firesc* creștine, ele nu ascultă destul de însuflările divine, pe care ele nu pot cu toate acestea să le reducă la tăcere.

De acì disordinele care bântuie încă societatea creştină, şi cari perpetuează elementul păgân, prin covârşirea orgoliului, a dragostei desordonate faţă de plăcerea sensuală şi a argintului.

După cum vechii proroci chemau prin dorinţele lor arzătoare şi prin rugăciunile lor venirea lui Mesia, tot astfel au datorinţa adevăraţii creştini să zorească ziua cea fericită, când domnia lui Dumnezeu va fi întemeiată pe tot pământul, prin realizarea completă a doctrinei Cuvântului întrupat. Trebue să împreunăm, spre acest scop, rugăciunea cu munca şi să repetăm împreună cu prorocii Vechiului Testament:

«O Înţelepciune! care ai ieşit din gura celui Prea Înalt, care îţi atingi scopul cu putere, şi care împarţi cu blândeţe mijloacele de a ajunge la el, vino şi ne arată calea înţelepciunei!».

(Ecclesiast., 24; Înţelepciunea, 8; Isaia, 40).

«O odraslă! splendoare a luminei celei veşnice! Soare al dreptăţii! Vino; luminează pe cei ce sunt în întunerec şi-n umbra morţii!».

(Zaharia, 3; Înţelepciunea, 7; Malahia, 4; Psalmi 12 şi 107).

«O Sfânt al Sfinţilor! oglindă nepătată a Majestăţii dumnezeeşti! icoană a bunătăţii! vino, ca să ispăşeşti! nedreptatea şi să întroduci dreptatea cea veşnică!».

(Înţelepciune, 7; Daniil, 9).

«O păstorule al lui Israil! conducător al casei lui David! eşirile căruia sunt din vechime, din zile vechi! Vino, de nutreşte poporul tău cu putere, şi stăpâneşte-l după dreptate şi după drept.

(Mihea, 5; Ezehiil, 34; Isaia, 32).

Auză Domnul dorinţele noastre, cheme la el pe toate oile, cari nu sunt încă în staulul său, pentruca să nu mai fie decât o turmă sub toiagul dumnezeescului Păstor! ca să nu mai fie în lume decât *o inimă* şi *un glas*, pentru a iubì şi binecuvântà pe Dumnezeu, prin Cuvântul său!

După **R.-F. Guettée.** Traducere de *I. Beleuţă.*

PROBLEME CREŞTINE DE ACTUALITATE.

De câţiva ani încoace chestiunea şcolară a devenit pentru noi cea mai gingaşă şi cea mai grea chestiune în vieaţa publică. O lege a ţării, votată în ciuda tuturor protestelor acelora pe cari îi priveà, cunoscuta «lege a lui Apponyi» (art. de lege XXVII din 1907) a produs în mersul învăţământului o tulburare fără păreche de mare prin faptul, că a impus şcoalei o altă problemă decât aceea pe care i-o atribue pedagogia. Legea din chestiune a înhămat şcoale la carul politicei, care, ştim bine că nu se conduce totdeauna de principiile moralei creştine. In afară de acest lucru trist şi regretabil, tot aşa de trist şi de regretabil e că, de cinci ani de zile de când durează aceasta situaţie nu s'a găsit în ţara aceasta nimeni care să desaprobe politica şcolară actuală, mânecând dela principiile învăţăturilor lui Hristos. Nu s'a găsit nici un compatriot de-al nostru maghiar, care să-şi ridice glasul de creştin împotriva tratării necreştineşti a şcoalelor noastre, nici un prelat, nici un magnat, nici un preot. Nimeni n'a văzut în oprimarea noastră ceva anticreştinesc.

Şi prin alte ţări mai sunt cetăţeni, cari îndură o soarte mai mult sau mai puţin analogă cu a noastră, dar aceştia cel puţin îi au pe partea lor pe reprezentanţii vieţii creştine. Polemicile pe această temă în alte ţări au un colorit dintre cele mai interesante şi ele tradează la tot cazul o superioritate nu numai intelectuală, ci şi morală, a oamenilor cu un rol public.

Vom insistà în cele următoare asupra unei astfel de polemici, purtată pe tema: care e atitudinea creştinismului faţă de oprimarea naţionalităţilor?

O revistă bisericească germană, *Die christliche Welt*, din Marburg, a publicat în Nr. 7, 19, 25, 26 şi 30 din 1909 nişte articole, în care e vorba de şovinismul naţional în legătură cu raporturile încordate dintre Buri şi Englezi — şi dintre Danezi şi Germani.

Articolele acestea sunt cu atât mai interesante, cu cât ele sunt scrise de teologi, şi încă de teologi germani şi danezi. Cuvântul lor nu poate fi lipsit de importanţă, cu atât mai vârtos, cu cât aceşti teologi nu sunt nişte spirite cosmopolite, ci nişte patrioţi tot aşa de buni, pe cât de buni sunt ca teologi.

Discuţia s'a aprins dintr'o întrebare trecătoare: e uman ceia ce fac Englezii cu Burii; e lucru *creştinesc* acesta? Răspunsul erà: un politician, fie el chiar scrupulos, nu va desaprobà atitudinea Angliei, un creştin convins însă — cu toată hotărîrea.

De aici discuţia a trecut, per analogiam, la raporturile dintre Danezi şi Germani: e creştinesc lucru ceeace fac Prusiacii faţă

de cei vr'o 140,000 de Danezi din Schleswigul-de-Nord. Această întrebare i-o puneà profesorul de istoria bisericească dela universitatea din Copenhaga *I. Amundsen*, profesorului de teologie dela universitatea din Marburg, *Rade*, care e şi un pacifist modern cunoscut.

Să urmărim pe scurt discuţia dintre ei. Amundsen recunoaşte că Danezii s'au purtat cam crud cu Schleswigul-de-Nord înainte de ce ar fi căzut acesta în stăpânirea germană, şi anume s'au purtat crud faţă de acele părţi ale ţării cari nu erau daneze, ci germane. Acelaş tratament de care s'au învrednicit Germanii din partea Danezilor, au să-l sufere acum Danezii din partea prusiacilor. Dinte pentru dinte şi ochi pentru ochi. Da, zice A., dar acesta nu mai e un principiu al legii nouă, ci al celei vechi. Prusiacii se poartă acum îndoit de rău faţă de Danezii supuşi, cărora nu le acordă nici pe jumătate din drepturile pe cari le-a acordat Anglia Burilor învinşi, cari au funcţionari din sânul lor şi îşi pot învăţà copiii în şcoli cu limba lor. De ce o politică de aceasta faţă de un popor germanic şi creştin? Răspuns: poporul german n'are cunoştinţă de ce fac funcţionarii din Schleswig în numele său, căci dacă ar aveà n'ar puteà suferì aşa ceva. Altcum n'ar fi de închipuit cum ar puteà poporul german, deşteptat la glasul de chemare al lui Fichte, să nu recunoască şi altui popor dreptul la vieaţă naţională, aşa cum l-a pretins odinioară pentru sine. Cum s'ar puteà justificà moraliceşte un paradox ca acesta? Un răspuns la întrebarea aceasta se impune; nu e permis a trece la ordinea zilei peste probleme grele cari îţi strâng sufletul şi pe cari altcum le înmormântezi în suflet numai fiindcă nu vrem să avem tăria de a recunoaşte adevărul şi de a îndreptà stările neumane. Ci e un lucru necinstit a lucrà contra convingerii tale proprii.

La acestea răspunde Rade: Prusia nu poate cedà Danemarcei partea daneză a Schleswigului; asta ar însemnà pentru Prusia pierderea unor puncte strategice importante. Nici Danemarca n'ar face un astfel de act de mărinimie faţă de un stat străin. Asta din punct de vedere politic. Dar mai e şi punctul de vedere moral. Nu e lucru imoral pentru un stat modern acela de a aveà între supuşii săi şi indivizi de naţionalitate străină. Revenirea la state curat naţionale e o imposibilitate şi dacă s'ar încercà totuş un lucru ca acesta s'ar naşte la moment un răsboi european. Oricât de dureros ar fi pentru Danezi să vadă 140,000 de fraţi de-ai lor sub stăpânire germană, această întocmire produsă de procesul istoric-universal nu o poate detestà nici un fel de morală din lumea asta. Pentru Germani cei 140,000 de danezi supuşi prusiaci nu înseamnă nimic, pentru d-voastră Danezii, un

popor mic, face foarte mult. Ţineţi deci strânse legături cu ei, îi ajutaţi prin jertfe şi iubire şi vă rugaţi pentru ei Dumineca de Duminecă în bisericile d-voastră: Incă ne rugăm pentru bieţii noştri fraţi din Südjütland, pentruca să-i scape pe ei din robia stăpânitorului fără de lege şi să-i împreune iarăş cu vechea lor moşie. O rugăciune neimpusă de autorităţile bisericeşti daneze, care însă se obişnueşte în biserici, ca o expresie a sufletului naţional rănit. (Subiectivismul acesta cinstit e ceeace face ca «rugăciunea asta să poată fi tolerată», adaugă Rade). Inţeleg toate acestea, cu toate că cred că n'ar trebuì să se meargă aşa departe, încât să se zică că Prusia posedă Schleswigul-de-Nord «pe nedrept».

N'a existat nici-când o necesitate politică de a maltratà în colţul nordic al patriei noastre pe Danezi, în schimb există şi a existat totdeauna o necesitate morală care ne îndeamnă să-i tratăm bine. Cum se face cu toate acestea că Danezii sunt maltrataţi? Lucrul acesta se face fără ca despre el să aibă vre-o cunoştinţă poporul german. Vina e a autorităţilor, nu a poporului. «Noi germanii, zice R., ne-am înţeles greşit datoria în Schleswig, dar ajutaţi-ne şi d-voastră ca să nu fim judecaţi mai aspru decât merităm pe drept». — Despre rugăciunea de mai sus zice R., revenind asupra ei: dacă ea ar fi impusă preoţimei şi poporului de către autorităţi, ar fi ceva de nesuferit. Dar aşa, că ea e spontană, o preţuim pentru sinceritatea ei subiectivă. Desigur că cu ajutorul ei se fanatizează poporul, dar recunosc că e greu să pui stăvilar iubirii de neam şi de patrie şi sincerităţii celui ce se roagă. Eu cred că dimpotrivă, rugăciunea comună din biserică e tocmai cu acel scop rânduită ca să deà expresie astorfel de sentimente.

Discuţia începută de cei doi profesori universitari o încheie «un preot schleswigian» cu nişte consideraţii foarte temeinice de ordin religios şi politic. Intr'un capitol vorbeşte despre «religie ca factor cultural latent», arătând ce mare putere vie e la Danezi religia, chiar şi din punct de vedere politic. Deşi german, scriitorul acestor articole, el nu se sfieşte a recunoaşte că, cu toată comunitatea religiei lor, între convingerile religioase ale Germanilor şi între cele ale Danezilor e o enormă deosebire. Creştinul *danez* e totodată şi un danez *creştin*; pentru el unitatea poporului danez e un mare ce religios, şi aceasta nu numai ca un sentiment vag, ci ceva absolut real pentru care creştinătatea daneză aduce jertfe însemnate, atât în Schleswig cât şi în America. «Dacă ne-ar întrebà un german dela sud: Ce fac Danezii pentru Schleswigul-de-Nord? ar trebuì să răspundem: iată ei se roagă. E adevărat că şi creştinul german îşi aminteşte de patria şi de neamul

său în biserică, dar trebuie să recunoaştem că, în vremece creştinii danezi ca popor şi ca totalitate îşi fundamentează problemele lor culturale pe religie, la noi e, de decenii întregi, numai o sumă oarecare de creştini, iar nu creştinătatea germană ca un întreg unitar, care face acelaş lucru. In aceasta consistă marea taină a puterii Danezilor şi a slăbiciunii Germanilor din Schleswig.

Cauza acestui contrast e a se căutà în soarta Danezilor ca popor. Scoşi la 1864 din concertul puterilor mari europene, ei şi-au căutat menirea lor în o întărire de din lăuntru în afară, prin ceeace s'au renăscut, atât din punct de vedere cultural cât şi religios, în acelaş timp. Această nouă cultură a lor nu e un apanagiu al unei caste singuratice, ci e un bun comun al întregului popor, dela vlădică până la opincă. O presă admirabilă, multe biblioteci poporale foarte cercetate, peste 100 de şcoli poporale superioare într'o ţară cu abià 2 milioane şi jumătate de suflete, împărtăşesc şi celui mai sărac băiat sau fete cea mai potrivită cultură. Ei trăesc o vieaţă aparte, democratică, străbătută de cele mai adânci idei religioase şi plină de cucernicie conştientă, conservativă şi practică. Această cultură genuină, aşezată pe temeiul religiei, socoteşte ca cea mai firească problemă a sa, ca ceva sfânt, «provincia pierdută», cătră care se îndreaptă întreg sufletul naţional şi religios al poporului. Danezul creştin vede în cultura germană ceva ireligios, ceva ce vatămă sfinţenia întocmirei dumnezeeşti de a trăì popoarele prin cultura lor, prin religia lor ca expresiune a vieţii lor sufleteşti. Impotriva acestui amestec al ireligiozităţii sufletul lor tresare de cea mai sfântă revoltă şi deci nu e mirare că ei se apără împotriva influenţei străine aşa cum se apără.

Aşa văd lucrurile Danezii din Danemarca. Tot din acelaş izvor pleacă şi viaţa Jütlandezilor: credinţa lor în o împreunare cu patria mamă nu e o credinţă politică ci religioasă. Poporul lui Izrail n'a putut dorì mai fierbinte întoarcerea din exilul babilonean şi asirian, de cum doreşte Schleswigianul întoarcerea la sânul fraţilor lor. Asupririle de cari se învrednicesc din partea stăpânilor lor pe cari îi socotesc vremelnici, e firesc ca să nu le scadă această convingere, ci dimpotrivă, să li-o întărească. Convingerea lor religioasă e o stâncă de granit, pe care şicanele prusiacilor n'o pot clătinà.

Schleswigul e, în părţile daneze, o ţară deosebit de bisericoasă: bisericile sunt foarte cercetate, misiunea creştină e foarte intensivă, preoţimea e foarte iubită şi sfatul ei trage la cântar în toate daraverile bisericeşti şi şcolare. Cât e Germania de mare nu se găseşte uşor o ţară în care preoţimea să se bucure de

atâta stimă. Presa daneză, care e, ca nivel cultural şi ca seriozitate morală, cu mult superioară celei germane, urmăreşte ce e drept cu rezervă, dar cu un mare respect viaţa şi administraţia bisericească.

Vieaţa bisericească e străbătută de convingeri politice. Marele episcop pedagog, Grundtvig, părintele şcolilor poporale şi superioare, a întipărit vieţii daneze o nuanţă creştină-naţională, cum azi nu se mai găseşte la nici un alt popor. Ea străbate orice manifestaţie de vieaţă; la serviciile lor divine nu se cântă numai coraluri de ale lui Luther, ci şi cântări religioase-politice de un deosebit farmec liric, cum ar fi d. e: «*Der Gott, der Eisen wachsen lies*» sau «*Freiheit, die ich meine*». Peste tot, în vieaţa daneză de azi e o fază deopotrivă aceleia pe care a trăit-o Germania pe timpul răsboaielor pentru libertate (1813 până 1815).

Astorfel de stări sufleteşti nu le pot pune zăgaz mijloace vexative. Pe ele se razimă adevăratul progres al Danezilor şi apropiata lor izbândă. Căci astăzi Schleswigul este, judecând după vieaţa lui spirituală, o ţară daneză. El *a devenit* o ţară daneză, fără ca înainte să fi fost astfel. Şi a devenit din vina germanilor.

Cât de cu totul altcum ne-am desvoltat noi, Germanii dela 1864 (anul în care a căzut Schleswigul în mâni germane)! Am păşit din victorie în victorie, de pe o culme pe alta îmbătaţi de glorie şi de mândrie ne-am desvoltat în proporţii uimitoare; o civilizaţie extensivă ne-a deschis drumul spre stăpânirea lumii. Dar toate acestea fără ca să fim străbătuţi de o siguranţă şi tărie morală până în cele mai fine fibre ale sufletului nostru. Tehnica, comerţul, industria, ştiinţele pozitive, toate s'au desvoltat, însă în contul puterilor morale ale poporului; noi am neglijat cultura şi religia, şi în vremece ochii noştri erau veşnic aţintiţi înafară, am uitat să căutăm şi spre internul nostru. Ochiul străinului care caută să ne cunoască, se orientează şi el mai mult după exterior, care e mai uşor de văzut. Mult lăudatul spirit german a murit, — asta o dovedeşte poporul german pe la frontierele întinsului său imperiu. E dureros să constaţi că întreaga noastră artă în politică şi guvernare e ireligioasă ca principiu, ea e obiectivă, în înţelesul, că se raportă la obiecte, nu la spirit, — dar nu morală.

Germanismul e ireligios, ceeace se constată din raportul dintre om şi om, fie aceştia germani şi germani, fie germani şi danezi. In acest moment zace extraordinara deosebire dintre germani şi danezi; câtă vreme vieaţa acestora e străbătută de convingeri religioase ferme, a acelora e purtată de idei, cari în fundul lor sânt ireligioase, şi deci imorale, şi ca atari imposibile de a întări pentru totdeauna forţele schimbăcioase ale unui popor.

Din punctul de vedere de drept, chestiunea schleswigiană e foarte problematică. Lupta ce se dă în Schleswig e foarte inegală; de partea nemţească mijloace politice nenumărate, însoţite de o neputinţă internă care se manifestă şi în cererile isterice după ajutorul statului, de cea daneză o spoliare de drepturi unită cu o putere lăuntrică pe care abià o mai pot ţineà în frâu. Desvoltarea istorică a ţărişoarei e un nod gordian şi cuvintele lui Bismark «*Dah moet wi hebben*» au fost cea mai bună rezolvire a lui din partea unui politician. Din partea unui politician, şi nu a unui creştin! Dar acuma ţara e germană şi danezii n'au nici un drept să pretindă îndărăt o ţară cu locuitori de două naţionalităţi, pe care n'au putut-o ţineà. De altcum fiinţa unui popor nu se poate definì prin un document istoric din trecutul îndepărtat, — ea se determină şi se concretizează în însăş desvoltarea culturală a timpului în care se desfăşură.

Schleswig Holsteinul e *astăzi* în mâni germane. Ni-se impune categoric întrebarea: cum am administrat noi această moştenire dela părinţii noştri? Când istoria universală — acest tribunal universal al lui Schiller — va ţineà judecată asupra noastră, se va dovedì că noi am făcut uzură cu ea, sau, poate, că am pierdut-o din mână. Căci e un lucru sigur: hotărîtoare nu e stăpânirea asupra unei moşii, ci metoadele de lucru ale diferitelor culturi cari se ciocnesc între hotarele ei. Hotărîtor e: care *cultură* e cea biruitoare?

Până la 1888 n'a existat o «chestiune schleswigiană». Danezii şi-au continuat şi după 1864 vieaţa lor naţională, cu unica deosebire că acum erau supt oblăduire prusiacă. Cel dintâi pas contra danezilor a fost făcut la 1888, anul suirii pe tron a împăratului Wilhelm II. Atunci a fost eliminată din şcoli limba daneză, rămânând în drepturile ei numai la religie, 4 ore pe săptămână. Bilingvismul inaugurat în acest chip a fost însă o mare piedecă în calea spre cultură; din cauza lui, Schleswigul a fost condamnat, atât din punct de vedere german, cât şi danez, la rolul de Cenuşotcă, în ce priveşte cultura. Instrucţia în două limbi a devenit pentru şcolile noastre o problemă nerezolvabilă. In vreme ce rezultatele în limba germană erau atât de neînsemnate încât feciorii trebuiau să o înveţe ca recruţi, din nou pe baza specialei pedagogii militare, limba daneză trebuià să rămâie în păragină, fără duh. De fapt eliminarea limbei daneze din şcoală a fost un act politic, un act prostesc, care a produs o revoltă a sufletului danez, şi nu numai a acestuia ci chiar şi a celui german, băştinaş în Schleswig. De atunci s'au deschis ochii danezilor, ei veghiază neadormit şi ştiu la câtă bunăvoinţă se pot aşteptà dela germani. Germanii sânt, la rândul lor, «consecvenţi»; ei fac politica despre

care sunt convinşi că place celor neorientaţi dela cârmă şi că îi va ţineà la putere fiindcă reprezintă «ideia mare germană». Măsura cu care se măsură locuitorii ţării e, la vedere, «echitabilă», numai cât nu datoria şi dreptatea îl recomandă pe cineva, ci sentimentele («patriotismul») şi flexibilitatea, nu tăria de carater, ci facultatea de asimilare. Se crede că astfel se lucrează pentru întărirea germanismului în Schleswig, câtă vreme de fapt asta înseamnă o slăbire din cele mai hotărîte.

Caracteristic e şi felul prin care se încearcă zădărnicirea culturii daneze. Paza poliţială şi inhibiţia e la ordinea zilei; nu sânt scutite nici petrecerile cu joc, reprezentaţiile de diletanţi şi adunările societăţilor de amestecul poliţiei. Artiştilor din Danemarca nu le e peste tot permis a luà parte activă la vreo manifestaţie culturală daneză din Schleswig.

Şcoala e a statului, dar roadele pe care le produce ea formează una din puţinele pagini de glorie tristă ale spiritului german. Ea e arena unde pusilanimitatea germană îşi serbează triumfurile sale. Copiii sunt pândiţi în timpul pauzelor dintre ore în curtea şcolii ca să nu vorbească în limba maicii lor, ceeace le atrage pedepse aspre. Una din problemele ei de căpetenie e înfiltrarea patriotismului în elevi, un patriotism de fraze şi de paradă, cât se poate de scârbos (Hurahpatriotismus). Ceeace se face în direcţia aceasta în orele de religie, e de-adreptul o neruşinare. Sufletul copiilor e ofensat la tot pasul şi aluziile grosolane la adresa părinţilor lor întrece orice margini. Cele mai îndrăzneţe minciuni istorice se debitează, numai pentru a-i arătà pe danezi ca pe nişte laşi şi a plantà astfel în sufletele copiilor «sentimente germane»! Intre astfel de împrejurări nu mai cuprinde pe nimeni mirarea că un învăţător german dintr'un sat danez a fost în stare să declare cu o temerară îngâmfare, că datoria lui e a lucrà împotriva influenţii părinţilor asupra copiilor.

O vorbă cunoscută zice că: cine are tinerimea, acela are viitorul. Poatecă, dar cine are şcoala, acela încă nu are tinerimea. Aceasta e, mai mult decât a oricui, a familiei. Şi de când şcoala germană face ceeace face în ultimele două decenii, se poate zice că tinerimea nu e absolut de loc a şcoalei, ci exclusiv numai a familiei şi a poporului. Şi starea aceasta e din punct de vedere religios de salutat, ceeace se bazează pe porunca a patra din decalog şi e firească, oricât ar fi de deprimantă din punct de vedere german. Generaţia conducătoare a danezilor de azi, o generaţie de luptători intransigenţi, a ieşit din această şcoală nefirească. Noi, germanii, secerăm azi ce am sămănat: roadele urei în contra culturei germane ca cultură impusă cu forţa. Şi cu toate acestea şcoala nu-şi schimbă tactica. Dar dacă autorităţile şcolare supe-

rioare nu simt imposibilitatea situaţiei, în schimb dau despre aceasta cele mai eclatante dovezi învăţătorii dela ţară, cari se refugiază cu toţii din şcolile bilingve în şcolile cu populaţie curat germană. Aceia cari fac excepţii sunt de-o îndrăzneală neînchipuită. Aşa d. e. s'a găsit la Paştile trecute un învăţător organist, care la sfârşitul slujbei Invierii, când credincioşii danezi se grăbiau să iasă din biserică a intonat imnul imperial, voind să se însinue prin astfel de isprăvuri superiorilor săi.

Până înainte cu câţiva ani spiritul de opoziţie danez îşi aveà sediul său în adunări publice, azi el s'a refugiat în familie. Din cauza şcoalei copiii nu se mai pot înţelege în scris cu părinţii lor, fiindcă în şcoală au învăţat numai carte nemţească. Dar această situaţie nu se supoartă cu o resignaţiune de mucenic, cu ochii aţintiţi numai pe lumea de apoi, ci mamele se pun pe lucru ca să împlinească ceeace şcoala nu vreà să facă pentru copiii lor: ele îşi învaţă copii să scrie şi să cetească în limba daneză. Mai demult servià în familii drept abecedar Biblia, astăzi la aceste se mai adaogă încă unul: gazeta. Deodată cu cel dintâi cuvânt cetit în limba maternă, copilul soarbe din gazetă şi sentimente daneze şi cultură naţională, şi cu cât copilul trebuie să ţie mai ascunse aceste lucruri în faţa învăţătorului, cu atât mai mare tragere de inimă are spre ele.

Dar nu numai copiii învaţă să cetească gazete, ci şi adulţii. Gazetele cari aveau înainte cu un deceniu câteva sute de abonaţi, azi, au tot pe atâtea mii, şi cine ştie de câtă autoritate se bucură în faţa ţăranilor fiecare cuvinţel tipărit în gazete, ştie ce rezultate produce lectura aceasta.

De fapt Schleswigul-de-nord n'a fost niciodată atât de danez, ca astăzi, graţie politicei germane.

Dar singură politica germană n'ar fi putut întări vieaţa daneză, dacă alături de ea danezii n'ar fi desfăşurat şi o activitate pozitivă dintre cele mai bine organizate.

In ce, anume, zace taina puterii aceleia mari a lor, prin care eludează toate strădaniile germanilor? In muncă neîntreruptă şi bine organizată. Rar popor care să aibă mai multe societăţi, decât danezii, şi anume societăţi culturale, atât pentru desvoltarea minţii cât şi a trupului. Sunt foarte răspândite societăţile pentru cultivarea cântecelor, obiceiurilor şi jocurilor bătrâneşti şi tot atât de răspândite societăţile de tir şi de gimnastică, pentru ca să nu le mai amintim şi pe cele de cetire. Dar mai însemnată decât toate e «Societatea şcolară», născută ca răspuns la eliminarea limbei daneze din şcoală şi pusă mai cu seamă supt îngrijirea femeilor daneze.

In timp foarte scurt această societate a ajuns la un record de aproape 8000 de membrii şi înscrierile de membrii noi e în

curgere. Societatea şcolară s'a înfiinţat în scopul de a trimite pe feciori de 18—25 ani la şcolile poporale superioare din Danemarca, unde aceştia nu câştigă numai cunoştinţe folositoare pentru vieaţă, ci şi o cultură naţională temeinică. Până la 1909 au fost trimişi (în curs de 17 ani) 3946 de inşi în «patria mumă». In afară de aceştia, cari au fost de ordinar băieţi mai săraci, au mai cercetat şcolile menţionate încă vr'o 6000 de fii de danezii mai cu stare. De o mare însemnătate e faptul că toţi participanţii cursurilor (cari ţin câte 6 luni) duc o vieaţă comunistă în internate unde domneşte un spirit treaz şi activ şi unde li se acoardă deosebită atenţie. Graniţa Danemarcei dinspre Germania are nu mai puţin de cinci şcoli de acestea, ridicate aproape numai pentru «fraţii subjugaţi». In afară de acestea mai sunt în restul ţării încă mai bine de 100, unde ei sunt deasemenea primiţi. Germanii au înţeles rostul astorfel de şcoli şi pentru a oprì pe supuşii lor acasă, au ridicat şi ei patru şcoli poporale superioare în Schleswig (deşì în restul Germaniei nu există nici măcar una singură), dar nu ajung cu ele la nici un rezultat, fiindcă, vorba danezului: «spiritul, nu banul e temelia şcolii superioare». Danezul rămâne danez nu fiindcă e născut astfel, ci fiindcă e confirmat în cultura daneză. Asta se vede până şi în cele mai mici lucruri de mână ale fetelor şi în zelul băieţilor după gimnastica nordică prin care se întăresc şi devin rezistenţi. Nici un fel de patriotism cuşer nu se mai poate opune acestui curent; poporul a aflat calea care duce la scop prin ajutor propriu.

O însemnătate deosebită are în vieaţa naţională presa, aceea presă pe care o globesc procurorii ca şi prin alte ţări, dar care e mai «sprijinită» de cât altundeva. Sunt gazete cari au la 20.000 de abonaţi, în sânul unui popor de 140.000 de suflete.

Aproape pe fiecare familie cade, deci, câte un exemplar; şi se poate închipuì ce face ea pentru unitatea culturală a neamului pe care-l serveşte.

Care poate fi cuvântul unui creştin nepreocupat în faţa astorfel de frământări cu un ascuţiş, adesea, duşmănos? Sufletul fiecăruia se revoltă împotriva asupritorului, fie mijloacele de cari se serveşte oricum ar fi, şi e o satisfacţie rară când vezi cum un profesor de al unei universităţi germane şi un preot german se poate ridicà până la o înălţime care-i şade atât de bine unui creştin, dela care desaprobă spiritul necreştinesc de care sunt conduşi prusiacii faţă de micul crâmpei de danezi. «Dacă cuvântul pe care unui bărbat i-l impune dragostea lui de adevăr, mai poate aveà vr'o influenţă în Prusia şi, peste tot în Germania, — zice profesorul Rade — cuvintele spuse de profesorul Amundsen nu vor puteà rămâneà fără efect». *Dr. Onisifor Ghibu.*

CHESTIUNEA BISERICEASCĂ GRECO-BULGARĂ.

Sub titlul acesta a apărut în Petersburg la anul 1889 un studiu publicat de Teplov, în care între altele se ocupă şi de părerea bisericii ortodoxe ecumenice asupra importanţei §-lui 62 al congresului dela Berlin. Autorul spune: «§ 62 al congresului dela Berlin garantează libertatea cultului religios şi al ritului extern tuturor confesiunilor din Turcia şi înlătură orice restrângere a ierarhiei diferitelor biserici, precum şi a relaţiei lor faţă de episcopi. După părerea bisericii ortodoxe ecumenice hotărîrea aceasta se poate referì numai la bisericile acelea, a căror independenţă a fost recunoscută în mod canonic. Biserica bulgară până acum nu are independenţă, iar din §-ul congresului rezultă cu claritate că măsura cuprinsă în el nu se poate aplicà la această biserică fără violarea legei bisericeşti». Mai departe se spune: «Cu consideraţie la aceste aprecieri ministeriul a dat reprezentanţei ruseşti din Bulgaria instrucţiunea, ca în chestia bisericească greco-bulgară să se poarte împăciuitor şi să convingă pe Bulgari despre necesitatea înţelegerii cu patriarhatul, deoarece recunoaşterea canonică a ierarhiei bulgare e imposibilă fără o astfel de înţelegere». Directiva aceasta a fost dată de către ministeriul rusesc reprezentantului rusesc Lukjanov, care împreună cu alţi reprezentanţi ai statelor europene a luat parte la prima adunare poporală constituantă ţinută în Tirnova la 1879. Discuţii lungi şi furtunoase a mai stârnit şi § 39 al constituţiunei. Părerile s'au împărţit. Unii au văzut imposibilitatea punerii în practică a acestui paragraf, deoarece Turcia nu puteà permite ca episcopii bulgari să ţină şedinţe sinodale în Constantinopol. De aceea, cei ce erau de această părere, ajutaţi de unii episcopi bulgari, au voit să-l respingă. Dar reprezentantul rusesc s'a întrepus pentru paragraful acesta. El a declarat că teritorul bisericesc va stà sub un prezident şi că conducerea bisericii din principat va fi organizată printr'o constituţiune deosebită, care se va elaborà mai târziu. Astfel s'a primit §-ul 39 şi a rămas neschimbat până astăzi. El sună: «deoarece principatul bulgar formează un întreg nedespărţit cu teritorul bisericesc bulgar, de aceea se supune sfântului Sinod, — ca supremă putere spirituală a bisericei bulgare, — ori unde s'ar aflà această putere». Conform cu acest § conducerca bisericei bulgare e încredinţată sf. sinod şi consiliului exarhal, cari sunt încorporate la exarhatul din Constantinopol. Această măsură a fost iscălită de reprezentanţii statelor europene şi astfel a devenit un act de drept internaţional.

După căderea totală a patriarhatelor slave din peninsula balcanică la anul 1766, s'a început dominaţia preoţimei greceşti — a fanarioţilor — pe teritoriile slave. Sub stăpânirea turcilor tirani şi a grecilor îngâmfaţi, slavii au ajuns într'o stare deplorabilă. Partea mai mică a poporului sârbesc a scuturat jugul acesta insuportabil în deceniul prim al secolului trecut. Lui i-a urmat poporul bulgar, care se nizuià să scape cel puţin de Greci. Bulgarii cereau neatârnare bisericească şi drepturile pe cari le-a posedat în Turcia

patriarhatul de Tirnova înainte de ce a fost desfiinţat. Patriarhatul grecesc a respins cu dispreţ dela început dorinţa Bulgarilor. Dar dupăce Bulgarii n'au cedat şi au căpătat sprijin la stăpânirea turcească, patriarhatul din Constantinopol a întrebat pe toţi reprezentanţii bisericilor ortodoxe de sfat, cum să procedeze în afacerea aceasta. Mitropolitul *Filaret* al Moscvei, în «Colecţia vorbirilor şi părerilor despre starea bisericii ortodoxe», a numit ilegală mişcarea bulgară. Părerea lui a acceptat-o sinodul rusesc în răspunsul dat la anul 1860 patriarhatului. Totuş patriarhul Gregorie VI a recunoscut în parte dorinţele bulgare şi a elaborat la anul 1867 un proiect oficios pentru rezolvirea chestiunei bulgare bisericeşti. Conform acelui proiect Bulgarii aveá să primească o biserică independentă, compusă din episcopiile Niş, Vidin, Kjustendil, Vraţa, Sofia, Loveci, Somocov, Rusciuc, Tirnovo, Prjeslaw şi Varna. Mai departe biserica bulgară ar fi fost numai nominal dependentă ca exarhat de patriarhatul ecumenic. Dar Bulgarii n'au primit proiectul acesta, deoarece chestiunea într'aceea a fost aplanată cu regimul turcesc.

Printr'un firman al sultanului din anul 1870, biserica bulgară a fost organizată ca exarhat şi unită numai nominal cu patriarhatul. Principiul autonomiei complete îl hotărăsc §§ 1 şi 2, dar mai ales § 3. In § 2 se spune că mitropolitul cel mai bătrân poartă numele de «exarh» şi că el conduce sinodul bulgar. § 3 prescrie că patriarhatul n'are drept de ingerinţă nici în ce priveşte guvernarea, nici alegerea episcopilor şi a exarhului. Dependenţa nominală o hotăreşte § 4: «Exarhul are datorinţa, — corăspunzătoare regulelor bisericeşti, — să pomenească numele patriarhului din Constantinopol la serviciul divin».

Paragrafii aceştia din firman au fost primiţi în constituţia exarhală din anul 1871 şi sunt şi azi în vigoare în episcopiile exarhale din Macedonia. In regatul bulgar unde se află 10 episcopii, e valabilă constituţiunea exarhală nouă din 1895. Cele 10 episcopii sunt: Vidin, Russe, Varna, Sliven, Stara-Zagora, Plowdirv, Sofia, Vraţa, Trinov şi Loweş. Episcopia Samocovului s'a şters.

Ambele constituţiuni normează organizaţia bisericei bulgare, relaţiunile ei cu alte biserici ortodoxe şi poziţia ei faţă de patriarhatul din Constantinopol. Puterea supremă bisericească o posedă sfântul sinod, care e neatârnat de patriarhatul din Constantinopol. Preşedintele lui e exarhul. Sfintele Sinoade din Sofia şi Constantinopol sunt numai părţi ale unuia şi aceluiaş sinod. Pe preşedintele sf. sinod din Sofia îl designează exarhul, ca pe reprezentantul său.

Intemeierea bisericei bulgare pe baza fermanului a încurcat şi mai mult starea lucrurilor. Mitropolitul sârbesc Mihail scrie la 14 Decemvrie 1870 a doua oară patriarhatului (Vezi revista sârbească «Prawoslawlje» a. 1871 pag. 236). In epistola aceasta îşi exprimă părerea de rău pentru incidentul atât de neplăcut pentru întreaga biserică răsăriteană, care — după părerea lui — s'a iscat din cauză că patriarhatul la timpul său n'a observat

dorinţele îndreptăţite ale Bulgarilor. El protestează în contra unei astfel de purtări a patriarhatului şi a puterii civile şi declară firmanul de ilegal. Patriarhatului îi dă un sfat cum să găsească o soluţie mulţumitoare în chestie.

La anul 1872 patriarhatul a convocat un consiliu ortodox în Constantinopol pentru rezolvarea chestiunei bisericeşti bulgare. In şedinţa primă din 29 August s'a ales o comisiune de 10 membrii, care aveà să facă o schiţă istorică a chestiunei bisericeşti bulgare. In şedinţa a doua din 11 Septemvrie s'a judecat întroducerea «Philetismosului» (naţionalismului) pe terenul bisericesc ca ceva străin legilor canonice, iar biserica bulgară a fost declarată de schismatică. S'a mai impus de datorinţa comisiei ca prin o hotărîre să proclame schisma bulgară. Hotărîrea aceasta a fost subscrisă de membrii consiliului în şedinţa a treia din 16 Septemvrie şi apoi a fost promulgată.

Sinodul bisericesc din Constantinopol a recunoscut la anul 1879, după recunoaşterea independenţei statului sârbesc de către congresul dela Berlin din 1879, autonomia absolută a bisericei sârbeşti şi în 20 Octomvrie a şi proclamat-o. S'a mai spus şi aceea, că preoţimea episcopiei exarhale de Niş, a cărei teritor l-au liberat Sârbii de sub domnia turcească, după tradiţia bisericii ortodoxe şi după legile bisericeşti trebue să fie ataşată bisericei sârbeşti. Aceasta s'a şi întâmplat spre marea bucurie a poporului. Asemenea a fost luat dela exarhatul bulgar şi teritorul episcopiei româneşti de Tulcea, care a fost ataşată la biserica română. La acest sinod bisericesc — după cum spune Teplow în lucrarea sa pag. 187—190 — a fost tratată din nou chestiunea bisericească greco-bulgară, dar fără rezultat. Sinodul rusesc a trebuit să ia pe faţă poziţie, dacă până acum n'a făcut. El a declarat că recunoaşte dreptatea unor pretensiuni ale Bulgarilor, dar în conformitate cu prima normă a sf. Vasilie, cu praxa şi tradiţia bisericii ortodoxe, poate întrà în comunitate cu Bulgarii numai dupăce aceştia vor face un act de căinţă.

In răsboiul ruso-româno-turc, episcopii bulgari au trebuit să-şi părăsească episcopiile şi numai exarhul bulgar a rămas la postul său. Din punctul de vedere al constituţiunei exarhale această situaţie erà anormală. Schismei bisericei bulgare i s'ar fi pus capăt, dacă n'ar fi primit puteri nouă la adunarea poporală, amintită deja, din Tirnowo dela 1879. Regimul bulgar făcù încercarea să aplice § 39 al constituţiunei nouă. Prin reprezentantul său la Constantinopol, el a cerut dela Poartă episcopi noi pentru episcopiile din Kjustendil şi Samocov. A căutat ajutor şi la reprezentantul rusesc, dar acesta n'a voit să se expună la aceea ca să capete reproşuri dela ministerul de externe turcesc, deoarece e în contra dreptului canonic ca un episcopat să aibă doi episcopi. Marele vizir a încunoştiinţat apoi pe reprezentantul bulgar, că în chestiile bisericeşti din Turcia e competent exarhul. Astfel încercarea primă din anul 1887 a rămas fără rezultat.

Tot astfel s'a întâmplat şi cu încercarea din anul 1883. Regimul turcesc i-a comunicat exarhului, că §-ul 39 al constituţiunei bulgare nu poate aveà nici o însemnătate pentru el, chiar şi numai din acea cauză, deoarece reprezentantul lui a protestat deja în Tirnova contra acelui paragraf. Regimul a rugat pe exarh, ca să se declare verbal şi în scris în contra acelui paragraf. Exarhul a raportat sultanului în o epistolă din 1884, că oficianţii superiori ai săi nu înţeleg § 62 al congresului din Berlin decât în sensul libertăţii religionare, nu şi în înţelesul conducerei bisericeşti particulare în principat şi în Macedonia, şi a pretins să predeà exarhatului episcopiile macedonene Skoplje, Veles şi Ochrida şi să-i încuviinţeze două consilii legale: sfântul sinod şi consiliul exarhal. Sultanul la început a fost contrar cererilor Bulgarilor. Dar pentru exarhat s'au ivit ocazii mai bune pentru a-şi realizà dorinţele, când relaţiunile diplomatice dintre Greci şi Turci pe la finea secolului trecut (1890) s'au înăsprit. Pe timpul cabinetului Stambulov şi Stoilcov i s'a împlinit dorinţa şi prin un firman al sultanului a primit episcopiile macedonene din Stroplje, Veles Deber, Ochrida, Bitolia, Kicevo, Strumiţa şi Melknic-Nevrocop.

Până la această dată Sârbii nu s'au amestecat în chestiunea bisericească din Macedonia. Dar dupăce au văzut că Bulgarii obţin succese, au trebuit să înceapă şi ei propagandă în Macedonia vestică, deoarece în vestul Macedoniei prevalează elementul sârbesc, iar în sudul ei cel grecesc. Afară de aceasta bisericei bulgare nu i se puteà recunoaşte drepturi asupra tuturor episcopiilor macedonene, deci şi asupra acelora cari până la uniiea cu patriarhatul ecumenic în anul 1766 au stat sub patriarhatul grecesc-slavon al Ochridei şi sub cel sârbesc al Ipecului. Dar şi Grecii din sudul Macedoniei s'au pus în mişcare. Toate trei popoarele acestea au pus pe picior bande de comiciari (voluntari), ca să pregătească terenul pentru unirea bisericească şi politică. Astfel Macedonia în jumătatea a doua a secolului trecut şi în anii primi ai secolului acestuia a ajuns teatrul luptelor diferitelor comitete revoluţionare.

Conform cu înţelegerea ce au făcut-o Sârbii cu guvernul turcesc la anul 1892, candidatul sârbesc Firmilian a ajuns episcop în Skoplje la anul 1902, iar Varnava în Deber la 1910. Ambele episcopii au fost despărţite de exarhatul bulgar. Aceste episcopii sunt pierdute pentru biserica bulgară, după cum a mărturisit ea însaş, dar cu toate acestea îşi susţine pe episcopii săi în Stroplje şi Weles-Deber. Cu aceştia doi numărul episcopilor bulgari din Macedonia se urcă la 7. Propaganda sârbească a strâmtorat pe Bulgari şi în ţinutul Bitoliei. Despre aceasta reprezentantul bulgar din Tesalonic scrie în «Blgarska Sbirka» (colecţia bulgară) din anul trecut următoarele: «Cauza bulgară din cele trei provincii (din Macedonia) a fost cu mult mai puternică înainte cu 15—20 ani decât astăzi. Un sfert din ce aveam înainte cu 15 ani am pierdut. Azi se află în ţinutul Bitoliei şi în Sangiacul Skoplje 194 de sate sârbeşti, cari se ţin de patriarhat, dar cari înainte cu 15 ani aparţineau exarhatului. Dacă mai socotesc la aceasta şi satele în

cari se află familii sârbeşti, atunci numărul sârbilor e cu mult mai mare». Chestiunea bisericească greco-bulgară a scos la iveală chestia bisericească naţională sârbo-bulgară, şi deslegarea acestei din urmă e mai grea decât a celei dintâiu. Nici un grec cuminte nu se cugetă la ocuparea ţărilor macedonene, cari sunt locuite de slavi. E mai uşor să hotăreşti graniţa dintre greci şi bulgari, decât între sârbi şi bulgari. De timp îndelungat s'au făcut încercări de a împăcà pe sârbi şi bulgari, încercări cari au avut oarecare succes (succes deplin acum, în alianţa de arme contra turcilor. Not. trad.). In timpul din urmă se pare că noua politică turcească ar voì să pună capăt nu numai certei sârbo-bulgare, ci şi celei greceşti. Regimul bulgar a atins din nou chestia bulgară bisericească prin reprezentantul său dela Constantinopol. Tratările acestea au fost viu comentate de presă. Părerile sunt divizate. Unii sunt pentru acea, ca biserica din regatul bulgar să se despartă de exarhat şi să se organizeze ca patriarhat. Alţii văd în o astfel de despărţire, desmembrarea poporului bulgar.

Un interesant articol asupra rezolvării chestiei bisericeşti greco-sârbo-bulgare a adus revista bisericească «S. Petersburgskija Wjedomosti» în Nr. 38 din 1911. Autorul zice: «Greutatea cea mai mare de a împăcà pe bulgari cu greci zace în exarhatul bulgar, deoarece biserica mare din Constantinopol nu poate aveà nimic contra autonomiei bisericei din regatul bulgar. Greutăţi mari face şi împărţirea episcopiilor din Macedonia şi Tracia. Biserica bulgară din regat, ca moştenitoarea patriarhatului de Tirnova nu are nici un drept canonic la nici o provincie din Macedonia şi Tracia. Nici patriarhatul din Constantinopol, nici celelalte biserici autocefale nu pot recunoaşte exarhatului bulgar drepturi asupra episcopiilor cari până la anul 1767 s'au ţinut de arhiepiscopatul de Ochrida şi de patriarhatul sârbesc din Ipek. Poate fi exarhul bulgar în acelaş timp patriarh al bisericei bulgare din Bulgaria liberă şi independentă şi «Kiriarch» sau cap suprem al bulgarilor din Turcia?... De prezent episcopiile macedonene se împart: *a)* în curat greceşti, asupra cărora Bulgarii nu au nici o pretensiune şi *b)* curat slave, cari la împărţire favorabilă se pot dà exarhatului bulgar. Patriarhatul n'are nici un drept asupra lor. Unele din ele aparţin teritorului sârbesc, ca d. e. episcopia dela Skoplje, care a fost cea dintâiu reşedinţă a patriarhatului sârbesc, şi episcopia Deber. Episcopii din Skoplje şi Deber sunt de prezent sârbi. Episcopiile discutate din Macedonia sunt acelea, în cari, după cum spun Grecii, prevalează elementul grecesc, iar după cum afirmă Bulgarii, prevalează elementul bulgar. Pacea dintre popoarele balcanice atârnă exclusiv dela Bulgari. Dacă actualii conducători politici ai Bulgarilor vor abandonà credinţa în panslavismul nostru dur rusesc şi în naţionalismul asemenea lui, după care toate popoarele cu excepţia Maloruşilor sunt numite separatiste, atunci nu numai se va sălăşluì pacea între popoarele din Balcani, ci şi politica rusească va trebuì să se schimbe. E timpul suprem ca să vadă şi Bulgarii, că Rusia nu va scoate numai de dragul lor castanele din foc, ca să se strice cu Grecii, Românii şi Sârbii»...

Autorul continuă apoi astfel: «Chestiunea episcopiilor macedonene s'ar puteà rezolvà în următorul chip: Toate episcopiile macedonene cu poporaţiune slavă şi obedienţă bulgară să fie supuse indirect patriarhatului (din Constantinopol). Ele să fie limitate întrucât se poate după naţionalităţi. In acele episcopii în cari numărul Bulgarilor sau al Slavilor macedoneni cari poate se numesc Bulgari nu face mai puţin decât $^{3}/_{5}$ parte a locuitorilor, să fie aleşi de episcopi slavi născuţi în Macedonia. Din două episcopii sârbeşti să fie amovaţi mitropoliţii bulgari. Exarhul bulgar să poarte titlul de «Exarh al Ochridei» şi să locuiască în Constantinopol cu permisiunea patriarhului. Ca exarh al patriarhului, lui i s'ar încredinţà conducerea în toate chestiile şcolare slave (inclusiv cele sârbeşti) din episcopiile macedonene. Un exarhat bulgar în Macedonia nu se poate înfiinţà decât împărţind episcopiile din punct de vedere etnografic». Aşa îşi încheie lucrarea sa prietenul adevărat creştin al slavilor.

La cari episcopii macedonene se cugetă autorul vorbind de o astfel de împărţire e greu de definit, căci Macedonia e un teritor foarte extins în Turcia europeană, care teritor, după părerea Grecilor, Sârbilor şi Macedo-slavilor, se mărgineşte cu Sârbia veche, Tracia, Thessalia şi Albania.

După părerea Bulgarilor — cuprinde toate ţările acestea — cu alte cuvinte: Macedonia e întreagă Turcia europeană, iar Bulgaria moştenitoarea ei.

Dintre episcopiile vechi sârbeşti, cari sunt curat sârbeşti, Bulgarii au ridicat pretensiuni asupra Skopljei şi Veles-Deberului. Asupra episcopiilor greceşti spre ost dela rîul Maritza, adecă asupra Constantinpolului, Odrinului şi Galipolului nu au nici o pretensiune. Asupra tuturor celorlalte episcopii greceşti din Tracia şi Macedonia sudică (Tesalonic, Wodena, Seres, Galaţista) şi cel puţin asupra celor din Tesalia şi Epir. Bulgarii susţin că au drepturi sau politice, sau etnografice, de aceea Lübeck numără 21 episcopii bulgare în Macedonia.

Episcopiile macedonene-slave sunt: Ochrida, Bitolia, Kicevo, Strumiţa şi Malnik Novrokop. In ţinutul Bitoliei (Macedonia vestică), la care aparţine Bitolia şi Ohrida, prevalează, după cum se vede din referatul reprezentantului bulgar din Tesalonic, elementul sârbesc (noi ştim că cel românesc! Not. trad.). Sârbii nu au nici un episcop în episcopiile acestea, deoarece bisericile sârbeşti cu cele greceşti, cari sunt în sudul acestor episcopii, stau sub episcopi greceşti. Elementul bulgar din episcopiile acestea nu poate fi luat de loc în considerare, deoarece poporul, numirea de «bulgar» o identifică nu cu naţionalitatea, ci cu biserica. Sunt Sârbi în alte ţinuturi, mai ales în Bosnia şi Herţegovina, cari se numesc după religiune Croaţi şi Turci, deşi nu pricep nici un cuvânt turceşte.

In episcopiile din Macedonia ostică, Kicevo, Strumiţa, Uelnik-Novrokop prevalează elementul bulgar. La episcopiile acestea pot aveà ei drept. Ei se ceartă acum cu Sârbii şi Grecii mai ales pentru provincia Bitoliei şi

cu Grecii pentru Seres, şi susţin că în episcopia Seres încă prevalează elementul slav, adecă bulgar. Viitorul va arătà de va succede să se potolească cearta aceasta, care durează acum de 4 ani şi de se va întărì mai mult pacea necesară».

Articolul acesta l-am tradus după revista catolicilor vechi «*Internationale Kirchliche Zeitschrift*» Nr. 3, ce apare în Berna, crezând că informaţiile cuprinse în el asupra stărilor bisericeşti din Balcani vor fi de interes şi pentru cetitorii acestei reviste, acum când privirile tuturor se îndreaptă spre Balcani. Cum se va limpezì situaţia bisericească de acolo, încă nu se poate şti, până nu se va clarificà situaţia politică.[1]

Trad. de ***M. Oprea.***

„SĂ PĂRĂSIM ORTODOXIA?"

Întrebarea aceasta, care a format obiectul unei foarte frumoase conferinţe a dlui *N. Iorga*, nicicând n'a fost pentru noi mai inoportună, ca tocmai în aceste timpuri când se dovedeşte că ortodoxia este scutul şi mântuirea sufletului nostru românesc. Dar dl N. Iorga şi-a ţinut conferinţa în cadrele «Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române», care s'a înfiinţat ca o reacţiune în contra propagandei catolice, — deci felul cum d-sa a formulat întrebarea faţă de tendinţele acelei îndrăzneţe propagande este pe deplin motivat. Răspunsul ce-l dă dl N. Iorga este, că nu avem nici un motiv să părăsim ortodoxia şi nici nu o putem părăsì, fiindcă ea este concrescută cu trecutul nostru, cu sufletul şi cu munca de veacuri a poporului.

Părerile dlui N. Iorga în această chestiune ne interesează cu atât mai mult, cu cât dl Dr. Stefan C. Pop, în discursul ce l-a ţinut la meetingul din Alba-Iulia contra episcopiei gr.-cat. maghiare, s'a provocat la dl N. Iorga ca să scoată la iveală importanţa «unirei». Noi am citat la timpul său cele ce le spune dl N. Iorga despre unirea încheiată de Atanasie. Acum reproducem părerile d-sale şi despre ortodoxia noastră. Dupăce vorbeşte despre propaganda catolică şi despre diferitele categorii de agenţi ai ei, în partea a doua a conferinţei spune următoarele:

---

[1] Fiindcă autorul acestui articol, sârbul Iordan Ilici, nu face nici măcar amintire de Românii macedoneni, pentru noi ar fi de mare interes dacă s'ar găsì cineva să ne spună în care din episcopiile amintite în acest articol prevalează elementul românesc şi prin ce soluţie ar fi mai bine menajate interesele lui. N. R.

Avem noi motiv, oricine ar fi acela care ne cere aşa ceva, avem motiv să ne «desortodoxim» pentru a devenì catolici, să părăsim vechea noastră îndreptare religioasă pentru a ne orientà către catolicism? Avem noi motiv să părăsim barbaria părintelui ce sapă pământul, pentru a trăì supt forma religioasă superioară a părintelui cu predica stampilată la oficiul vamal Predeal sau Vârciorova? Care este cuvântul pentru care noi am face crucea cu toată mâna în loc de a o face cu trei degete? Pentruce am recunoaşte drept stăpân al Bisericii universale pe Sfântul Părinte dela Roma, care, în timpul din urmă, aţi auzit d-voastră, a dăruit Ungurilor o episcopie unită la care vor trece atâtea parohìi ale episcopilor români uniţi de acolo? Căci Sfântul Părinte are legăturile sale cu Sfântul Petru, acela căruia i-a spus Domnul: «Petru eşti, şi pe această piatră voiu întemeià Biserica mea», numai cât Sfântul Părinte are şi el o cumpănă şi pune deoparte naţiunea ungurească, cu Guvernul ei şi puterea ei şi, de altă parte, biata noastră naţiune valahă, şi deoarece noi ne suim în sus, iar Ungaria, cu Statul ei, cu armata ei, cu însemnătatea ei culturală, cu credinţa ei seculară, veche deaproape o mie de ani în catolicism, cade mai greu, Sfântul Părinte zice: Mă hotărăsc pentru cine înseamnă mai mult în vieaţa catolicismului, şi jertfesc pe cine înseamnă mai puţin. Şi noi putem cere altceva decât aceasta? Avem oare dreptul să cerem ca Papalitatea să sacrifice interesele ei pentru interesele noastre? Şi aici se cuprinde de altminteri şi o bună învăţătură: să nu legăm interesele noastre niciodată prea strâns de cineva care poate să aibă alte interese, ce sunt numai ale lui. Dacă vom legà interesele noastre numai de vieaţa *noastră*, puţin ne va păsà de atitudinea trecătoare, în legătură cu anume interese, a unora şi altora dintre cei cari ne încunjură sau convieţuesc cu noi.

Şi, cum zic, avem noi, în împrejurările noastre, o îndreptăţire ca să ne hotărîm a introduce în bisericile noastre declaraţiuni de alipire la Sfântul Părinte din Roma? Avem una să primim, — ca fraţii noştri din Ardeal pe la 1700, pentru plată mai bună şi pământ mai întins al preoţilor, — cele patru puncte deosebitoare dintre Biserica Apusului şi Biserica Răsăritului? Avem un îndemn să luăm împărtăşania altfel decât până acum? Avem unul să schimbăm în Biserica noastră anume rosturi străvechi ca să le înlocuim cu catolicismul, ori fie şi cu unitismul din Ardeal?

S'ar zice: Să discutăm; d-voastră aveţi o părere, noi alta; d-voastră spuneţi ce voiţi, ce puteţi, ce sunteţi în stare să spuneţi, noi ce voim, ce putem, ce suntem în stare să spunem.

Natural că, dacă va chemà cineva pe părintele Mitrofan dela mănăstirea Neamţului sau dela cutare schit şi-i va pune înainte pe Père Cutare, trăit toată vieaţa lui în Paris, păstrând legături foarte strânse cu cercurile intelectuale, ştiinţifice, teologice şi filozofice ale uneia din Capitalele de cultură ale lumii, având, pe lângă aceasta, ca reprezentant al unei

vechi culturi, o uşurinţă de graiu, care părintelui Mitrofan îi lipseşte, — va birui părintele apusean. Când stă să moară un ţăran român, e, poate, mai bun părintele Mitrofan: nu o fi ştiind el multe, dar cu oameni de aceiaşi rasă tot se va înţelege mai bine. Dar, când «popa» o stà la vorbă cu Père Cutare, se poate întâmplà ca acesta să înregistreze încă o biruinţă: l-a turtit pe bietul părinte Mitrofan... Şi atunci noi zicem: deoarece în lupta dintre Père Cutare şi părintele Mitrofan a biruit Père, datori suntem să facem semnul crucii cu toată mâna, iar nu numai cu trei degete şi să alergăm la biserica catolică pentru a arătà că rupem cu Patriarhul dela Constantinopol. Şi Dumnezeu ştie cât ţinem noi la Atot Sfinţia Sa Ecumenică, care-şi are cu noi numai legături de dogmă, nu de ierarhie, şi n'a fost stăpânul nostru niciodată, nu ne-a învârtit la dreapta şi la stânga după scopurile lui... Un biet popă grecesc, pe care Vizirul îl schimbà de două-treiori într'un an, — acesta erà Patriarhul Ecumenic, care cerşià întărire şi sprijin la uşile tuturor Turcilor puternici şi căutà împrumuturi la tejgheaua tuturor Evreilor bogaţi din Constantinopol.

Prin urmare, dacă am stà noi să discutăm pe baza argumentelor, s'ar puteà întâmplà ca Mitrofan al nostru, naţionalul, să nu fie învingător. Dar, onorabili domni, nu e vorba de argumente! D-voastră veţi fi având între colegii d-voastră, între rudele d-voastră, persoane care vă omoară cu argumentele. Eu n'am văzut speţă mai repulsivă de oameni decât aceia care în toate împrejurările vin cu silogismul.

Argumentul în sine are valoare unde are. Căci vieaţa omenească se împarte în două: vieaţa intimă, a ta, cu logica ei specială, personală, de sensibilitate şi amintiri, şi cealaltă, în care natural că argumentul singur stăpâneşte. Dar să te ferească Dumnezeu să vii cu argumentul dincolo, în acea vieaţă intimă, alcătuită din toată amintirea, toată râvnirea, toate instinctele, toate gâcirile tale! E tot atâta deosebire ca, într'o biserică, între partea consacrată credincioşilor, unde poţi veni să rosteşti o cuvântare potrivit cu spiritul veacului, întrebuinţând ultimele manuale de omiletică şi predică bisericească, şi între altar. În altar se spun numai lucruri foarte vechi şi foarte sfinte, din care de multeori nici nu înţelegi totul, şi nici nu e nevoie să înţelegi: doar la unele naţiuni se şi spun într'o limbă pe care credincioşii nu o pricep... Nici veşmântul pe care-l poartă preotul acolo, nu e veşmânt ca al nostru, al tuturora, şi nu e nevoie să fie. Şi, în loc să *vorbească* cine ştie ce în altar, el cântă, şi cântă altfel de cum cântăm noi, poate nepotrivit cu gustul nostru muzical de astăzi, aşà cum se cântà acum 1900 de ani, — şi aceasta formează legătura cu vremile acelea dela început ale creştinismului când nu se deosebeau în linii aşa de clare idei şi sentimente.

Ei bine, dacă este aşa, dacă vieaţa intimă n'are a face cu argumentele, de ce propaganda care se face, nu numai de catolici, dar, de o bucată de vreme, şi de ortodoxi? În «Revista Teologică» din Sibiiu, — la noi n'avem revistă teologică, avem un «Monitor Oficial» bisericesc cu re-

dactori plătiţi, — în «Revista Teologică» din Sibiiu, pe care o scot oameni tineri şi inimoşi, am cetit dăunăzi un articol în care se spuneà că au început şi ortodoxii să predice între catolici. Au pornit-o cu broşuri de propagandă, cu întruniri... Şi această luptă ni-se înfăţişează oarecum ca un exemplu.

Dar bine nu e destul că noi suferim de pe urma raţionalismului mutat la noi, ci acum noi să strămutăm acest raţionalism, fără nici un răsunet în simţire, fără nici un folos pentru intimitatea sufletului omenesc, să-l strămutăm în părţile celelalte ale lumii?!

Şi iată de unde vine acest raţionalism agresiv, indiscret, bătăios. În secolul al XVIII-lea, care s'a mântuit de mult, dar tot trăeşte, în vremea lui Voltaire, Montesquieu, Rousseau, domneau păreri foarte greşite despre rostul oamenilor şi asociaţiilor omeneşti. Când cineva vreà să dreagă un ceasornic, ce trebue? Pense foarte subţiri, ochelari particulari; deschizi ceasornicul, muţi părul cutare, roata cutare, ştergi, suflì şi pui frumos la loc; vrei să meargă ceasornicul înainte, pui indicatorul special în direcţia cu «avance», vrei să rămâie mai în urmă, întorci de partea cealaltă, cu «retard.» Noi astăzi înţelegem bine că nu poţi să deschizi şi să îndrepţi după plac tot aşa şi un suflet omenesc. Nu astfel credeau însă raţionaliştii veacului trecut, cari asămuiau sufletul nostru, nestatornic şi tăinuit, cu un strict mecanism de ceasornic. Una e ceasornicul, alta sufletul omenesc, şi în organizaţii politice şi sociale, şi în doctrine politice, şi în cultură religioasă. Cel din urmă om din popor poate să facă într'un anume moment marţ pe filozoful cel mai mare pentrucă la dânsul sunt elemente pe care filozoful nu le-a putut prevedeà şi nu le va puteà prevedeà niciodată. Vă aduceţi aminte în «Hamlet», drama care a străbătut mai adânc în sufletul omenesc, vă aduceţi aminte de scena cu vioara: i-se dă cuiva o vioară: Nu poţi cântà? — N'am învăţat. — Din sufletul omenesc cum îndrăzneşti atunci să cânţi când n'ai învăţat?

Sonorităţi neaşteptate se vor trezì în sufletul omului şi aceste sonorităţi vor umilì totdeauna meşteşugul cel mai deplin, căpătat cu cea mai mare greutate.

Aşà fiind, azi nu credem în legea noastră pentru argumente, nici nu lăsăm, pentru toate argumentele filozofilor din lume, legea noastră. Pot să ne scormonească filozofii lumii, să întindă silogisme de aici şi până la Vatican, nu ne schimbăm, şi, nu pentrucă nu vrem, dar pentrucă nu putem, chiar dacă am voì. Chiar dacă am face declaraţii categorice, a doua zi am fi ceeace eram înainte. Pentru legea noastră n'am mai fi nimic, căci doar ne-am despărţit de dânsa, dar pentru legea cealaltă, la care credeam că am trecut, nu putem fi nimic, pentrucă noi rămânem alţii!

Şi de ce rămânem alţii? Se zice: cutare ţară, cutare neam fac parte dintr'o formă religioasă; altă ţară, alt neam, fac parte din altă formă religioasă. Pentru învăţarea în licee, e perfect. Întrebi pe elev care sunt po-

poarele catolice, şi ţi-le înşiră; care sunt popoarele ortodoxe, şi le afli dela dânsul. Dar, dacă ne-am întrebà noi: catolicul dintr'un loc este întocmai cum e catolicul din alt loc; ortodoxul de aici corăspunde cu desăvârşire ortodoxului din altă parte? Până şi Islamul, care strânge oamenii cu mult mai apropiat şi distruge mai mult deosebirile dintre un popor şi altul, Islamul, cu toată tirănia lui asupra sufletului, n'a ajuns niciodată să unifice oamenii.

De ce?

Înainte de a existà o credinţă religioasă definită în dogme, au existat naţiuni. Şi credinţa religioasă nu distruge naţiunea, ci naţiunea preschimbă credinţa religioasă. Niciodată o credinţă religioasă n'a fost în stare să distrugă sufletul naţional, dar de atâteaori, ea, deşi revelaţia lui Dumnezeu, i-s'a supus lui, făptura lui Dumnezeu. Se zice, şi avem datoria de a crede, că întemeiarea unei credinţe pentru credincioşi este o operă divină, făcută prin minuni. Când s'a întemeiat creştinismul, a venit Fiul lui Dumnezeu însuşi ca să se întrupeze în chip de om şi să dea astfel adevărul cel nou omenirii. Dar nu e mai puţin adevărat că, oricât ar fi de hotărîtoare intervenirea aceasta dumnezeească, fiecare credinţă s'a ivit într'un anume loc, la un anume popor şi a fost condusă de anume oameni, cari aparţineau unei anumite naţiuni.

Vedeţi, dacă o credinţă religioasă ar aveà caracterul unui regulament din timpul nostru, dacă, precum e legea evreiască, s'ar amestecà în toate rosturile omeneşti, credeţi d-voastră că o astfel de credinţă ar găsì mulţi credincioşi? Ar fugì lumea de şi-ar scoate ochii de dânsa! Credinţa religioasă cuprinde un element moral superior, la care se mai adauge treptat ce cred de cuviinţă să mai pună Sfinţii Părinţi ai Bisericei. Dar soboarele toate la un loc nu alcătuesc niciodată elementul intim şi esenţial al unei credinţe. Elementul intim e acea parte de înoire şi înălţare morală care se găseşte din cele dintâi timpuri, când lumea îngenunche înaintea unei revelaţiuni nouă a bunătăţii şi a idealismului.

Aceasta e credinţa religioasă. Şi, dacă *aceasta* înseamnă credinţă religioasă, cât de largă putinţă are vieaţa naţională de a se manifestà! Omului îi trebue credinţa întreagă, organizată desăvârşit, sub o formă cristalizată, din care nimic să nu lipsească. Atunci fiecare vine cu ce poate, cu ce are, — şi dogmă, cult, tradiţie, ierarhie se adună, pe încetul, prin veacuri. O simplă cruce de lemn a fost înfiptă la început în mijlocul câmpului pustiu al egoismului. La această simplă cruce de lemn fiecare a venit şi a împodobit-o: cutare a îngrămădit năsip la baza ei, cutare a făcut o împrejmuire de piatră, altul a înlocuit beţişoarele dela început cu marmură scumpă, peste cruce s'a boltit apoi o biserică; un întreg şir de aşezăminte s'au înălţat lângă biserica aceasta. Tot ceeace s'a îngrămădit lângă cruce e opera oamenilor, opera divină rămânând elementul acela simplu, moral, care a fost la începutul tuturor începuturilor.

Prin urmare, odată ce poporul în jurul adevărurilor morale esenţiale care constituie vieaţa însăşi a unei religii, pune atât de mult din munca sa, din inteligenţa sa, din jertfa sa, din ceeace e mai bun şi mai scump în sufletul său, — credeţi că într'o bună dimineaţă îl poate poftì cineva să părăsească acest edificiu religios încunjurat de atâta credinţă, de atâta jertfă, de atâta suferinţă şi de o muncă atâta de uriaşe?

Biserica ortodoxă din România este înainte de toate Biserica României şi biserica neamului românesc. Ortodoxia este la mijloc; de jur împrejur stă însă munca şi suferinţa noastră. Un popor poate părăsì totdeauna ce i-s'a dat, dar niciodată nu se va găsì un popor care să consimtă a părăsì ceeace şi-a dat el însuşi, suferind şi luptând.

---

† P. S. SA EPISCOPUL GHENADIE AL RÂMNICULUI.

Eparhia Râmnicului-Noului-Severin, cea mai aproape de noi şi cu care odinioară aveam foarte folositoare legături culturale, a rămas văduvită pe urma morţii neaşteptate a harnicului păstor al ei, P. S. episcop Ghenadie.

Răposatul episcop n'a fost dintre aceia despre a căror activitate auzi multe şi de departe, dar cu atât mai plăcut atins rămâneai, când apropiindu-te de el, simţeai că ai întrat într'o atmosferă de bunătate şi nobleţă, de sincere năzuinţe de a lucrà pentru binele turmei ce o păstoreà.

Aşa l-am cunoscut în vara trecută, când, la Rusalii făcând o excursie cu seminarul nostru la mănăstirile apropiate de peste graniţă, ne-a primit cu o caldă îmbrăţişare părintească în reşedinţa sa din Râmnic-Vâlcea şi tot atunci am auzit multe lucruri bune ce le făceà Preasfinţitul în desele sale vizitaţiuni prin eparhie. Va rămâneà pentru totdeauna neştearsă din inimile noastre amintirea acelei zile de Rosalii, cu slujba ei dumnezeească şi cu înţeleptele cuvinte ale episcopului, prin cari a făcut să se coboare cu adevărat un duh sfânt asupra noastră.

Slujeà Preasfinţitul încunjurat de preoţii episcopiei, iar răspunsurile la liturgie le dădeà corul nostru. Spre sfârşitul slujbei Preasfinţia Sa — o figură înaltă şi impunătoare — a ieşit înaintea uşilor împărăteşti ca să ne vorbească. Adresându-ni-se nouă cu tactul omului care ştie ce nu trebuie să spună, dar spune tot ceeace crede că cu o asemenea ocazie sufletele sunt mai dispuse să primească şi să păstreze cu folos, ne-a cuvântat despre pogo-

rârea Duhului sfânt prin care apostolii Domnului au fost întăriţi în credinţă ca să rostească cu însufleţire şi fără de teamă evanghelia mântuirii; ne-a spus cum prin o mare credinţă s'a susţinut poporul românesc în curgerea grelelor veacuri trecute; ne-a vorbit despre mănăstirea Cozia, unde-şi doarme somnul Mircea şi mama lui Mihaiu Viteazul, apoi de alte monumente venerabile şi fapte glorioase petrecute în cuprinsul eparhiei şi cari sunt strălucite dovezi că strămoşii noştri prin credinţă au biruit şi tot prin ea au trăit o vieaţă culturală. Ca încheiere a acestora, ne-a dat un călduros îndemn să ne adăpăm sufletele din izvorul evangheliei şi al istoriei noastre, ca întărindu-ne credinţa în Dumnezeu şi credinţa în viitorul neamului nostru, să lucrăm cu râvnă şi devotament pentru binele acestuia.

Cuvintele aceste pline de căldură au făcut asupra noastră o adâncă impresie şi lacrămi de emoţie curgeau din ochii multora. Mă gândeam atunci, între alte gânduri trezite de cuvintele auzite, la binele mare ce-l duce cu sine şi-l împrăştie acest păstor, prin vizitaţiunile de cari ni-se spusese, în toate părţile eparhiei sale. Prin moartea lui neaşteptată, biserica românească pierde un bărbat de valoare, care şi în mijlocul suferinţelor din urmă se rugà lui Dumnezeu: «Dă-mi Doamne vieaţă, ca să-mi închin şi restul zilelor pentru binele bisericei şi al neamului».

Pe mormântul lui proaspăt depunem o lacrimă şi noi, cari l-am primit în inimile noastre şi cari îi vom păstrà o scumpă amintire.

N. B.

Sunt oameni a căror mărire numai în nenorocire străluceşte, întocmai ca licuriciul în întunerecul nopţii.

G. Hango.

*

De-ar ştì boul câtă putere are, nu s'ar lăsà să-l bage în jug chiar şi copiii. — Întocmai, de-ar ştì popoarele mai numeroase şi pline de vieaţă, dar lipsite de cultură, câtă putere zace în ele: nu s'ar lăsà să fie subjugate şi exploatate de alte popoare, mai mici, dar conştii de puterile lor şi de slăbiciunile altora.

G. Hango.

*

Nu fi niciodată prea curios şi dornic ca să afli secretele şi scăderile altora, căci de multeori vei aflà lucruri, ce nu ai fi dorit să le afli, şi cari ar fi fost mult mai bine dacă nu le-ai fi aflat şi nu le-ai fi ştiut niciodată.

G. Hango.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Gheorghe Bariţiu: Studii şi articole cu o prefaţă de Dr. Ioan Lupaş. Preţul Cor. 1.50.

Pentruca să putem privì cu ochi şi mai luminoşi figura marelui bărbat, care a sosit între noi în chip de bronz şi spre a înfăţişà generaţiei actuale felul de a scrie alui G. Bariţiu, comitetul «Asociaţiunii» a decis să reproducă în această broşură câteva din articolele sale mai importante. Dl Lupaş le însoţeşte cu o înţelegătoare apreciare a activităţii lui.

Misiunea episcopilor Gerasim Adamovici şi Ioan Bob la curtea din Viena în anul 1792 de Dr. Ioan Lupaş. Preţul 1 cor. (Se vinde în beneficiul fundaţiunii Dr. Ioan Mihu pentru ajutorarea ziariştilor români din Ungaria).

Şcoala românească din Ungaria în anul 1911 de Dr. Onisifor Ghibu. Extras din «Luceafărul». Preţul 50 bani.

Cum s'ar puteà asigurà viitorul şcoalei româneşti din Ungaria de Un dascăl din Ardeal. Retipărire din «Tribuna».

Învăţătorimea română din Sălagiu. Notiţe critice, cu prilejul unei adunări învăţătoreşti de Dr. G. Oprean. Extras din «Luceafărul». Preţul 50 bani.

Din «Biblioteca pentru toţi» am mai primit Nr. 734—735 Culegere de colinde, cântece de stea, vicleime, sorcove şi pluguşoare, întocmite pentru folosul tineretului de Tudor Pamfilie; Nr. 777. Naşterea şi moartea materiei trad. de V. Anestin; Nr. 787—788 Educaţia prin sine însuşi de G. Aslan.

Ortodoxismul şi frumseţea sentimentelor înalte religioase ale femeii distinse de Paul Panaitescu.

Biblioteca şcolarilor, îngrijită de Dr. V. Stan profesor. Nr. 7 Împăratul Rogojină şi Nr. 8. In noaptea sfântă.

Domnului să ne rugăm, cărticică de rugăciuni şi cântări pentru pruncii şcolari, întocmită de Dr. Nr. Brînzău.

Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre. Lucrare cetită la concertul «Aniversării centenare» a preparandiei gr. or. rom. din Arad, în 3/16 Noemvrie 1912 de Dr. Avram Sădean, profesor. Preţul 60 fil.

Beţia de cuvinte şi altele de Dr. Ioan Urban Iarnik, profesor la universitatea boemă din Praga Retipărit din Calendarul revistei «Ioan Creangă» pe anul 1912 şi din revista «Ioan Creangă» numerii 4 şi 5 din anul 1912.

Atenţiunea din punct de vedere psichologic şi pedagogic. Conferinţă ţinută la Ateneul Român din Bucureşti, de Şt. Negulescu, inspector al învăţământului primar.

CRONICA BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Dorim tuturor colaboratorilor, abonaţilor şi prietinilor «Revistei Teologice»: Sărbători fericite!

*

Bazele morale ale militarismului. În timpul acesta, când popoarele îşi afirmă voinţa şi pretensiunile sprijinindu-se pe puterea ce o au, e chestie arzătoare să se arate foloasele militarismului şi mijloacele de a-l întări. Aceste mijloace nu sunt numai de natură fizică, ci şi morală. Biruinţa în luptă atârnă, de sigur, de puterea armelor, dar atârnă într'o măsură foarte mare şi de puterea sufletească şi eroismul moral al luptătorilor. Iar acesta nu se prepară în fabrica Krupp şi în alte arsenale militare, ci se pregăteşte zi de zi şi an de an prin munca stăruitoare şi devotată a acelora, în mânile cărora e depusă opera de cultivare şi înălţare sufletească a unui popor. Înainte de a se da lupta decisivă în momentul încrucişării săbiilor şi bubuitului tunurilor, trebue să premeargă alte lupte, purtate cu arme de altă natură. Aceste lupte pregătesc şi decid înainte lupta cu puterea armelor.

În acest sens a scris dl prof. univ. *C. Rădulescu-Motru* un articol în ziarul «Minerva» din care reţinem următoarele: «Până a ajunge la lupta cu armele, este de nevoie să fie de mai înainte câştigate şi alte lupte, cari nu se dau cu armele. Pe acestea, multe popoare le uită, spre nenorocirea lor... Şi cari sunt luptele care preced lupta cu armele? Sunt luptele cari se dau cu relele deprinderi, dintre cari parte sunt moştenite, parte sunt înprumutate: lenea, necinstea, minciuna, egoismul... Popoarele, şi numai popoarele cari ies biruitoare din lupta cu relele deprinderi, sunt pregătite şi pentru biruinţa finală a armelor. Acesta e adevărul pe care aş dorì ca presa noastră să-l trimbiţeze în fiecare zi.

«Militarismul, într'o ţară de leneşi, necinstiţi, mincinoşi şi egoişti, înseamnă suprema calamitate; dar militarismul, într'o ţară de oameni curaţi sufleteşte, muncitori şi altruişti, înseamnă încoronarea tuturor virtuţilor cetăţeneşti... Cetăţeanul care îşi îndeplineşte cu sfinţenie datoriile sale de muncitor şi patriot; care este punctual, vrednic, drept şi gata la sacrificiul persoanei sale pentru interesele cele mari ale neamului este de fapt un soldat, căruia îi lipseşte numai arma din mână. Când sufletul este format, mâna poate prinde repede şi arma care lipseşte... Dar soldaţi adevăraţi, pregătiţi pentru biruinţă, nu au decât acele popoare, cari practică în vieaţa lor virtuţile şi nu deprinderile rele. Pasul soldatului din cazarmă este milităresc, sau este pasul unei păpuşi de paradă, dupăcum este sănătos sau bolnav pulsul sufletesc al ţării întregi, în care soldatul trăieşte. Militarismul cel bun este izvorît din sănătatea poporului întreg».

Aceste consideraţii se confirmă pe deplin prin rezultatele războiului din Balcani. E bine să se spună cât mai des asemenea adevăruri, ca să pătrundă tot mai adânc convingerea, că un popor trăieşte înainte de toate prin sufletul său şi birueşte prin puterea morală, care stă la baza întregii

sale existenţe. Acest mare adevăr trebue să întărească conştiinţa răspunderii tuturor acelora cari au să poarte grije de sufletul poporului, dar îndeosebi a noastră, a preoţilor, pentru chemarea religioasă-morală ce avem s'o îndeplinim.

*

„Unirea" dela Blaj se supărase mai pe urmă atât de mult pe noi, pentru o notiţă ce o publicasem astăvară despre meetingul dela Alba-Iulia în contra episcopiei greco-catolice maghiare, încât ne trăgeà la îndoială chiar şi credinţa în Dumnezeu! Noroc însă că credinţa în Dumnezeu a cuiva nu se judecă după părerea ce o are despre meetingul dela Alba-Iulia. Despre acel meeting noi nu făceam altă constatare decât aceia pe care am auzit-o dela mulţi uniţi cari au luat parte la el, adecă: că acel meeting a fost mai mult o adunare de aderenţă pentru papa decât o adunare de protestare în contra unui atac îndreptat în contra bisericei unite şi a poporului românesc. Prin astfel de aderenţe a fost foarte rău servită cauza, dovadă că îndată după aceea a şi apărut bulla «Christifideles», pe când «Unirea» cu câteva zile înainte de apariţia ei, în răspunsul ce ni l-a dat, îşi amăgeà cetitorii cu iluzia că cele ce se spuneau despre episcopia maghiară ar fi numai clevetiri.

Intr'unul din numerele mai proaspete «Unirea» s'a supărat din nou pe noi, deoarece spusesem că nu credem să fie adevărată ştirea, că la Braşov s'a pus la cale înfiinţarea unei parohii şi a unui protopopiat unit. Acum vine «Unirea» şi confirmă acea ştire. Ne întrebăm: oare într'adevăr n'are lipsă biserica soră să întrebuinţeze energia ce o cheltueşte cu asemenea intreprinderi pentruca să-şi apere credincioşii dela margini, pe cari îi sfâşie bullele papale şi îi trec în staule străine? N'ar face mai bune servicii cauzei româneşti şi chiar sie însaş dovedind în această direcţie energia pe care până acum n'a prea arătat-o. Sau doară vreà să se recompenseze pentru pagubele ce le-a suferit din partea «locţiitorului lui Hristos» prin înfiinţarea de parohii şi protopopiate prin părţile româneşti ortodoxe? Şi asemenea provocări vreà să le justifice prin «frăţietatea şi pacea confesională»! Halal de asemenea idei de frăţietate! Că se ridică sinagogi şi biserici luterane, e treaba altor neamuri; dar că într'un centru românesc ortodox ca Braşovul se forţează înfiinţarea unui protopopiat unit, a cărui lipsă nu e de loc simţită, aceasta ne priveşte pe noi şi priveşte frăţietatea şi pacea noastră confesională şi naţională dintre noi. Dacă însă biserica soră nu ţine la aceste bunuri, — noi încă ne vom cunoaşte datoria.

*

Sfiiala de mărturisire. Sunt oameni, cari se ruşinează, ba chiar desperează a se mai supune Sacramentului Penitenţei, din cauza, că după atâtea mărturisiri iar au căzut în aceleaşi păcate, ba şi într'altele nouă, şi acum cugetă, că pentru ei o nouă mărturisire ar fi numai o batjocorire a sacramentului şi numai şi-a îngreunà mai tare pedeapsa cea vecinică, ori

apoi văzându-le Dumnezeu înfrângerea inimei, îi va iertà şi fără de a se mărturisì mai departe. — Dar nu este aşa, căci Dumnezeu nu este numai prea drept, ci El este şi preabun şi preaîndurător şi îndelungrăbdător; El vede şi neputinţele şi ispitele noastre, cărora demulteori nu putem resistà, fiindcă voinţa de multeori ne este mai tare spre săvârşirea răului decât spre săvârşirea binelui. Spre îndreptarea voinţei spre bine, spre înăbuşirea patimilor şi spre ocolirea ispitelor, ne-a dat ca mijloace ajutătoare postul şi rugăciunea, cari apoi ne feresc nu numai de păcate, ci ne conduc şi la facerea binelui, şi astfel şi la alergarea cât de des la Taina Pocăinţei. — Oare pruncul cel mic, când învaţă a umblà, nu cade de nenumărate ori la pământ şi de multeori se loveşte greu, şi oare nu plânge atunci şi nu-şi întinde mânile cătră mamă-sa după ajutor, şi mamă-sa auzindu-i plânsul şi condusă de simţul ei de mamă iubitoare, oare nu totdeauna îi ajută a se ridicà, până când i se întăresc picioarele ca să poată umblà şi singur pe ele? — Ba da! — Astfel face şi Dumnezeu cu noi ori de câteori cădem în păcat şi alergăm la Taina Sfintei Pocăinţe ca să ne ierte, căci Dumnezeu nu voeşte moartea păcătosului, ci ca să se îndrepte şi să fie viu. — Deci, de am cădeà de mii de ori în păcat, de mii de ori să alergăm la preot ca să ne mărturisim, căci ne va fi atât de tare, încât vom învinge toate aplicările spre rău şi ispitele şi cu ajutorul lui Dumnezeu de mii de ori ne vom ridicà, până când voinţa spre bine darul lui Dumnezeu totdeauna va fi cu noi. *G. Hango.*

*

Serbările în onoarea lui Constantin-cel-Mare în Roma. In ziua de 28 Octomvrie 1912 s'au împlinit 1600 de ani de la biruinţa câştigată de Constantin-cel-Mare lângă podul Milvius asupra rivalului său Maxenţiu. Se ştie că după această bătălie, în anul următor, Constantin-cel-Mare a dat în Milan decretul prin care recunoşteà creştinismului dreptul de a trăì liber în Imperiu.

Erà firesc, deci, ca cercurile religioase să nu treacă neobservată această aniversare şi să caute, printr'o mare sărbătoare, s'o reamintească urmaşilor ca punctul însemnat de la care a atârnat atât de mult soartea creştinismului în Imperiul Roman şi în viitor.

Vaticanul a căutat să serbeze această dată cu mare pompă.

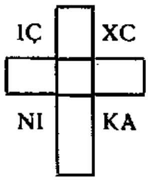
Şirul serbărilor a fost deschis prin punerea pietrei fundamentale a bisericii în onoarea lui Constantin-cel-mare, ceia-ce de curând a avut loc în Roma. Apoi s'a ţinut o şedinţă solemnă la palatul din Lateran, despre care se pretinde că a fost dăruit episcopilor Romei de către Marele Constantin. Paisprezece cardinali, numeroşi prelaţi şi demnitari ai Curţii pontificale, corpul diplomatic de pe lângă Vatican şi un mare număr de notabilităţi romane, în total 500 de invitaţi, asistau la şedinţă.

Dupăce corul o executat bucăţi din Gounod, contele Macchi, vice-prezidentul comitetului serbărilor, a pronunţat un scurt discurs. Pe urmă însemnatul arheolog Marucchi a făcut o expunere istorică, în mijlocul aplauzelor asistenţei.

La sfârşitul ceremoniei din Palatul Lateranului, Nogara, viceprezident al comitetului roman, Monseniorul de Vaal, de la Colegiul Cultorum Martyrum, contele Santucci, viceprezidentul Asociaţiei Crucii, au rostit discursuri. Ceremonia s'a terminat prin executări muzicale din operele lui Palestrina şi Mendelssohn. ***N. Rom.***

*

Actul sfinţirei bisericei din Geaca.

Sau osfinţit acest jertfelnic a Domnului Dumnezeului nostru Iis. Chs. în hramul maimarilor voevozi Mihail şi Gavriil şi a tuturor puterilor cereşti supt mltivă împărăţirea Marii Theresii împărătesii şi crăesii Hungarii, prinţesii Ardealului iproci împreună împărăţind Iosif al doilea Kesarul şi împăratul romanilor, craiul Bohemii iproci, cu osfinţirea şi slujirea preasfinţitului Domnului Sofronie Kirilovici Episcopul Neuniţilor în Ardeal spre pomenirea maimarilor Voivozi Mihail şi Gavriil şi a tuturor puterilor cereşti în Geaca, 30 Martii 1771. Com. de *G. **Hango.***

*

Actul comemorativ pus în piatra fundamentală dela biserica din Diviciorii-mari. † În numele Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duch! S'a pus peatra fundamentală la biserica aceasta nouă, de peatră, din *Diviciorii-mari,* protopresbiteratul Deş, archidiecesa Transilvaniei, metropolia Românilor greco-orientali din Ungaria, întru cinstea şi pomenirea *Sfinţilor Archangheli Michail şi Gavriil,* sub domnirea Maiestăţii Sale *Francisc Iosif I.* împărat al Austriei şi Rege al Ungariei, sub archipăstorirea Inalt Preasfinţitului Domn Archiepiscop şi Metropolit *Ioan Meţianu* cu reşedinţa în Sibiiu, fiind protopresbiter tractual *Teodor Hermann* cu reşedinţa în Deş şi paroch local *Ioan Giurgiuca,* zidită pe grădina donată de Doamna văd. Pelagia Imbuzan născ. Mariaş, în Anul dela Naşterea Domnului nostru Iisus Christos Unamienouesuteunsprezece luna Iuniu ziua doisprezece după Calendariul julian, întru mărirea lui Dumnezeu spre fericirea temporală şi eternă a credincioşilor christiani ortodoxi cari şi pentru cari se vor ruga în ea şi vor aduce jertfe la altariul ei. Amin.

Diviciorii-mari, 12/25 Iuniu 1911.

Gavriil Hango, spiritual gr.-ort. rom. la penitenţiarul reg. ung. regn. din Gherla, mandatar protopresbiteral, Ioan Giurgiuca paroh gr.-ort. rom. local, Valeriu Goron capelan gr.-ort. rom. în Esc, Iosif Deac cantor, Petru Urian Crâsnic, Ioan Rotariu epitrop I. Nicolau Rotariu eptirop II. etc.

(*L. S.*)

*

Numărul 1 din anul ce vine va apare în zilele proxime cu un cuprins ales.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe luna lui Ianuarie 1913.

Luni în 31 Decemvrie la vecernie. Preotul intrând în altar, ia epitrahilul şi dă binecuvântarea obişnuită, iar strana dă cetire psalmului de seara «*Binecuvântează suflete al meu*». Urmează apoi caftisma «*Fericit este bărbatul*» şi ectenia cea mare de începere, iar după vosglasul acesteia se cântă «*Doamne strigat-am*» cu 4 stihiri ale praznicului «*Pogorîndu-se Mântuitorul la neamul omenesc*» şi «*Nu s'a ruşinat Preabunul Dumnezeu cu trupeasca tăiere împrejur a se tăià*» (de câte 2-ori) şi 4 ale Sfântului Vasilie, «*Cela ce eşti chemat cu numele împărăţiei*» (de 2-ori), «*Cu vestmintele arhieriei fiind împodobit*» şi «*Cela ce este împreună cu cetele cereşti*». «Mărire — De înţelepciune iubitor făcându-te Cuvioase, «şi acum - stihira I-a dela «Doamne strigat-am». După vohod se cântă prohimenul zilei cu stihul lui şi se cetesc cele trei paremii dela Facere şi din pildele lui Solomon. Ectenia «să zicem toţi» — imnul de seara «Învredniceşte-ne Doamne» — — ectenia celor 6 cereri «să plinim rugăciunile noastre» şi stihoavna mineiului cu «mărire» — Cela ce darul minunilor din ceriu ai luat» pe troparul glasului 6, şi «şi acum» stihira a II-a dela «Doamne strigat-am» «Nu s'a ruşinat Preabunul Dumnezeu» pe antifonul glasului 8. După acestea strana ceteşte rugăciunile «Acum slobozeşte — Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime — Tatăl nostru» şi după acestea cântă troparele în ordinea următoare: 1. troparul praznicului «*Cela ce şezi pe scaun în chipul focului întru cei de sus*», 2. «mărire — In tot pământul a eşit vestirea ta» troparul Sfântului Vasile, 3. «şi acum» iar troparul praznicului. Otpustul praznicului după indigetările liturgierului.

Marţi în 1 Ianuarie. *Cea după trup tăere împrejur a Dlui nostru Isus Hristos şi pomenirea celui dintru Sfinţi părintele nostru Vasilie cel Mare, arhiepiscopul din Chesarea Capadochiei.*

La utrenie: Începutul ca întotdeauna cu binecuvântare cu cetirea psalmilor de dimineaţa şi cu ectenia cea mare de începere. La «Dumnezeu este Domnul» se cântă troparele dela încheierea vecerniei, cu deosebirea, că al praznicului la început se cântă de douăori. După tropare urmează ectenie mică şi cele două grupe de sedelne ale mineiului, tot cu ectenie între ele. Strana cântă apoi, imediat după grupa a II-a de sedelne polileul cu pripelele praznicului. Ectenie — sedealna cea după polileu (antifon 8) cu «mărire -- Darul dumnezeeştilor tale cuvinte», şi «şi acum — Stăpânul tuturor şi făcătorul». Antifoanele glasului 4 dela sărbători cu prohimenul «Gura mea va grăi înţelepciune şi cugetul inimei mele pricepere» cu stihul lui. Toată suflarea — Evangelia utreniei dela Ioan: «Zis-a Domnul: Eu sum uşa». După psalm 50 «mărire - Pentru rugăciunile Ierarhului Tău Vasilie», «şi acum — Pentru rugăciunile Născătoarei» — «milueşte-mă Dumnezeule — Vărsatu-s'a darul în buzele Tale cuvioase părinte». Catavasiile «*Fundul adâncului l-a descoperit*». La peasna a 3-a după ectenie dela preot se cântă condacul praznicului şi sedelnele mineiului, la peasna 6-a tot după ectenie condacul şi icosul Sfântului, iar la peasna a 9-a în locul imnului «măreşte suflete al meu — Ceeace eşti mai cinstită» se cântă pripelele acestei pesne din mineiu. Ectenie — sfetilna Sfântului — «mărire — şi acum» a praznicului. Hvalitele pe glas 5 cu toate stihirile din mineiu cu «mărire — şi acum» tot de acolo. Pe antifonul glasului 8 doxologia cea mare.

Sâmbătă în 5 Ianuarie la vecernie: Inceputul se face cu binecuvântare dela preot şi cu cetirea psalmului de seara «Binecuvintează suflete al meu». După ectenia cea mare de începere urmează «Doamne strigat-am» pe glas 2 cu sthirile mineiului şi cu «Mărire — şi acum — Plecatuţi-ai capul înainte Mergătoriului» Vohod imnul «Lumină lină» şi prohimenul zilei. Se cetesc apoi paremiile întocmai după prescrierile mineiului şi anume după paremia a 3-a dela Eşire se cântă tropariul «Arătatute-ai în lume» cu

stihurile lui, apoi iar trei paremii cu tropariul «Păcătoşilor şi vameşilor» cu stihurile lui. Acestea sfârşite, strana ceteşte şi celelalte paremii. Ectenia «*să zicem toţi*» «Invredniceşte-ne Doamne», ectenia celor 6 cereri, apoi stihoavna mineiului. După «acum slobozeşte» şi celelalte se cântă tropariul «In Iordan botezându-te Tu Doamne» de 3 ori şi otpustul.

Duminecă în 6 Ianuarie Botezul Domnului: La utrenie: Preotul din altar dă binecuvântarea zicând: Binecuvântat este «Dumnezeul nostru..» iar strana, dupăce răspunde cu «Amin», ceteşte psalmii de dimineaţa. Urmează apoi ectenia cea mare de începere după al cărei vosglas strana cântă pe melodia glasului 1 «Dumnezeu este Domnul» de 4 ori şi tropariul Botezului de 3 ori; odată singur, odată cu «Mărire» şi odată cu «şi acum». Ectenie mică — seria I-a de sedelne — ectenie — seria a II-a de sedelne din mineiu. — Polileul cu pripelele praznicului, — ectenie mică — sedealna cea după Polileu (antifon 4) cu «Mărire — şi acum» — antifoanele glasului 4 dela praznice — cu prohimenul «Marea a văzut şi a fugit, Iordanul s'a întors înapoi» şi stihul lui. După «Toată suflarea» preotul indică apoi ceteşte evanghelia utreniei dela Marcu: «In vremea aceea venit-a Isus din Nazaretul Galileiei şi s'a botezat dela Ioan în Iordan». După acestea cetindu-se mai întâiu psalmul 50, urmează «Mărire — şi acum — Toate astăzi să se bucure» şi stihul «miluește-mă Dumnezeule» cu Stihira pe glas 6 «Dumnezeu Cuvântul s'a arătat cu trup neamului omenesc». După ectenia «Mântueşte Dumnezeule» urmează catavasiile Botezului «Fundul adâncului l-a descoperit», cu ectenie mică şi ipacoiul praznicului la peasna a treia şi cu ectenie mică şi condacul şi icosul praznicului la peasna a 6-a. Pesnei 8 îi premerge stihul «să lăudăm, bine să cuvântăm» iar Pesnei a 9-a, pripelele praznicului dela această peasnă. După vosglasul ecteniei mici strana cântă de 3 ori sfetilna praznicului, hvalitele cu 6 stihiri şi cu «mărire — şi acum» tot din mineiu şi doxologia cea mare pe melodia antifonului glasului 2. Utrenia se încheie cu tropariul «In Iordan botezându-te Tu Doamne».

La liturgie: In loc de «Binecuvintează suflete al meu», înainte de »Unule născut» şi în loc de fericiri se cântă cele trei antifoane din mineiu. Apostolul, Evanghelia praznicului şi la «Cuvine-să cu adevărat» irmosul Botezului şi priceastna «Arătatu-s'a darul lui Dumnezeu cel mântuitor tuturor oamenilor».

In această zi se face între sunetele clopotelor şi a cântării »glasul Domnului peste ape» procesiune la rîu sau la un izvor oarecare, unde după rânduelile şi normele tipiconale cuprinse în mineiu se face sfinţirea cea mare a apei.

Duminecă în 6 Ianuarie la vecernie. Începutul cel obicinuit. La «Doamne strigat-am» se cântă 6 stihiri şi anume 3 ale praznicului şi trei ale Inaintemergătorului, «Mărire — Celace eşti în trup luminător» «şi acum — Dumnezeu Cuvântul s'a arătat cu trup neamului omenesc». După vohod «Lumină lină» prohimenul mineiului, ectenia «să zicem toţi — Invredniceşte-ne Doamne» ectenia celor 6 cereri apoi stihoavna mineiului cu «mărire — Ca un râvnitor al Duhului» «şi acum — Veniţi să urmăm fecioarelor celor înţelepte» pe antifonul glasului 4. După «Acum slobozeşte, Sfinte Dumnezeule, Preasfântă Treime, Tatăl nostru» se cântă troparul Sfântului «Pomenirea dreptului cu laude», «mărire — şi acum» al praznicului «In Iordan botezându-te» şi se face otpustul.

Luni în 7 Ianuarie, soborul Sfântului măritului proroc Inaintemergătorului şi Botezătorului Ioan: La utrenie. După obicinuitul început, cu binecuvântare, cetirea psalmilor de dimineaţa şi ectenia de începere se cântă pe melodia troparului glasului 1 «Dumnezeu este Domnul» de 4-ori troparul «In Iordan» de 2-ori «Mărire» troparul Inaintemergătorului, «şi acum» iar «In Iordan botezându-te tu Doamne». Ectenie — grupa I-a de sedelne, ectenie, grupa a II-a de sedelne din mineiu, psalmul 50, ectenia «Mântueşte Dumnezeule poporul Tău» şi catavasiile Botezului. La peasna a 3-a se pune condacul şi icosul praznicului şi sedealna mineiului cu «mărire — şi acum — Iordanul cu apa au slujit Ţie» pe antifon 8, la peasna a 6-a condacul şi icosul Sfântului. Pesnei a 8-a îi premerge stihul «să lăudăm, bine să cuvântăm» iar la peasna a 9-a în loc de

«*Mărește suflete al meu — Ceeace ești mai cinstită*» se cântă pripelele praznicului și ale Inaintemergătorului. Ectenie, sfetilna Inaintemergătorului «Mărire — Minunat mainainte ai gătit cărările lui Dumnezeu», «și acum» sfetilna praznicului «Arătatu-s'a Mântuitorul». Hvalitele praznicului «Mărire — Inger din pântece neroditor», a Sfântului «și acum — Astăzi Christos la Iordan» și doxologia cea mare pe antifonul glasului 2.

Sâmbătă în 12 Ianuarie la vecernie: Preotul dă binecuvântarea, iar strana cetește psalmul de seara. Urmează după acestea ectenia cea mare de începere și «Doamne strigat-am» pe melodia glasului 2 cu 4 stihiri ale Invierii din octoic și 6 ale mineiului. «Mărire — Cuvioșilor părinți» a mineiului «și acum» dogmatica glasului 2 din octoic. Vohod, Lumină lină, prohimenul «Domnul s'a împărățit», ectenia «să zicem toți» învrednicește-ne Doamne, ectenia «să plinim rugăciunile noastre Domnului» stihoavna Invierii (a glasului 2) cu «Mărire — Viețuind vieața cea întocmai cu îngerii» «și acum — Oștile îngerești s'au spăimântat» stihira serbării. «Acum slobozește, Sfinte Dumnezeule, Preasfântă Treime, Tatăl nostru» și după vosglas troparul Invierii, apoi al mucenicilor și «Mărire al cuvioșilor părinți și acum» troparul sărbării «În Iordan botezându-te Tu Doamne» și otpustul obicinuit.

Duminecă în 13 Ianuarie SS. muc. Ermil și Stratonic; Duminecă după Botezul Domnului, glas 2, voscr. 2: la utrenie: După Inceputul obicinuit «Dumnezeu este Domnul» de 4 ori pe melodia tropariului glasului 2 urmează, apoi troparele dela încheierea vecerniei. Preotul zice apoi ectenia mică, iar strana cântă sedelnele învierii ale glasului 2 din octoic (cu ectenie mică între ele) și troparele învierii «Soborul îngeresc». Urmează după aceste tropare ectenie, ipacoiul și antifoanele glasului de rând și după «Toată suflarea» evanghelia utreniei a 2-a. «Invierea lui Christos» psalm 50, «Mărire, Pentru rugăciunile apostolilor», «și acum, Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu», «Miluește-mă Dumnezeule — Inviind Isus din mormânt» și ectenia «Mântuește Dumnezeule poporul Tău». După vosglasul acestei ectenii cântăm catavasiile praznicului condacul și icosul «*Fundul adâncului*». La peasna a 3-a după ectenie cântăm condacul și icosul praznicului cuvioșilor părinți, și sedelnele ss-lor cu «mărire și acum», iar la peasna a 6-a tot după ectenie mică punem condacul și icosul învierii din octoic. Pesnei 8 îi premerge stihul «să lăudăm bine să cuvântăm» iar pesnei a 9-a imnul Născătoarei «mărește suflete al meu. — Ceeace ești mai cinstită». După ectenie se cântă sfetilna învierii, «Mărire, sfetilna ss-lor «și acum», sfetilna praznicului. La hvalite se cântă 8 stihiri și anume 4 din octoic ale glasului de rând, 4 ale praznicului din mineiu dela stihoavna utreniei pe glas 6 (la cele 2 stihiri din urmă se cântă stihurile praznicului «Marea a văzut și a fugit, Iordanul s'a întors înapoi», și «Ce-ți este ție mare etc.») «Mărire» stihira evangheliei «și acum, Prea binecuvântată ești» și doxologia cea mare, ambele pe melodia antifonului dela glas 2. —